

WATZMANN

Foto: Revija br. 1.

DILJEM DOMOVINE

Bosnom ponosnom u Liku vrletnu

Micika Tanodi, Varaždin

I.

Vlak juri. Stroj dašće, stenje, a kako i ne bi kad mora da vuče toliki teret! Vagoni su puni putnika. Prođimo malo kroz vlak, da vidimo tko to putuje. U malom prijatnom odjeljku nalazi se simpatično društvance — turisti. To svjedoče brojne uprtnjače, iz kojih vire haveloci, kaputi, »termosice«; čitavo je društvance turistički obućeno, šarene košulje, kratke ili »pump« hlače, odnosno suknje. Da podemo dalje ili da ostanemo ovdje? Ostanimo radije ovdje: ta to su naši stari i dobri znanci, odlični planinari, spremni da osvoje i najteže brdo pa makar im promočile košulje i uprtnjače od znoja. Lica im sjaju mladenačkim poletom, veseli su, čavrljaju o osvojenim bregovima i o onima, na koje će se još popeti.

A tko su ti planinari? Otkuda su? Kuda putuju? — nameću nam se pitanja sama od sebe. Ajde da ih upoznamo!

U kutu do prozora sjedi naslonjen na batinu visok, jak gospodin, srednjih godina, crna brka i oka, gleda kroz prozor i razmišlja. To je vođa puta prof. Vilko Mahorić, iskusni organizator, koji već lijepi niz godina putuje sa svojim đacima po raznim krajevima naše domovine. Najviše je putovao sa svojim krapinskim đacima, a sada, otkada je u Zagrebu, skupio nas je sa svih strana, s raznih zavoda i razreda, najviše dakako Krapinčana, i poveo nas na taj izlet. Pod njegovim sigurnim vodstvom mora se svatko nadati uspjehu. — Do njega sjedi nečak mu Zlatko Tanodi, abiturijent iz Varaždina. Njemu je nasuprot Ivo Topolčić, dak abiturijent iz Zagreba. — Lijevo od ove trojice sjedi druga grupa, sami Krapinčani i jedan Varaždinac. Oni su najveseliji, smiju se i halabuče. Najviši među njima je Riko Pažur, abiturijent, maturirao je u Zagrebu, a zapravo je iz Krapine. Do njega se nalazi Miro Klein, sedmogimnazijalac, debeljko, najveći šaljivđija među nama. Na prozor se naslonio Varaždinac Nino Rogina, stud. tehnike. Na suprotnoj klupi sjede braća Kiš, Krsto abiturijent i Karlo Kleinov kolega, oba Krapinčani.

Za ovima sjedi jedan gospodin sam, srednje veličine i debeo, simpatična izgleda. To je zagrebački nadinžinjer g. Josip Uršić. Stari je prijatelj profesora Mahorića, te je pošao s njime na put, da se na-

užije svježega zraka i sunca, da se zabavi u zamamljivoj prirodi i da po mogućnosti izgubi bar nešto od onoga, što mu je previše. Kretnje su mu lagane, flegmatične, govor također tih, odmijeren.

U četvrtom ugлу sjedi »krasni spol«. Kako bi se uopće moglo bez njih kuda ići, one uvijek moraju da krase društvo! Male »tri djevojčice« ugodno su se smjestile i razgovaraju. Da vas i s njima upoznam? Kako uopće mogu šta takova da pitam, pa sigurno vas to i najviše zanima, je li? Neka bude, Prva je stud. phil. Ivka Topolčić, vesela Zagrepčanka, susjedica joj je Vera Pinter, maturantica iz Zagreba, a tječa je moja malenkost.

Sad nas poznajete samo po imenu, a putem ćete vidjeti, što smo zapravo i kakvi smo. Kazat ću vam još, da nas ima dvanaest, pa se ne trebate mučiti zbrajanjem.

Prenesimo se malo duhom u blizu prošlosti, da vidimo pripreme, koje su se za taj put vršile. Profesor Mahorić je već par mjeseci prije znao tko će sve na ovaj put ići. Zamislio je, da nas uzme deset zbog pogodnosti na željeznicama. Uz to je bio odmah učinjen plan i program puta. Program se svake godine sistematski proširuje. Godine 1930. pošli smo brat i ja s ujakom Mahorićem na Kamničke Alpe, 1931. prošli smo Karavanke i Juliske Alpe s najvišim usponom na Triglav, te Belopeška Jezera u Italiji. Slijedeće godine pristupili su k nama još Vera Pinter, Rogina i braća Kiš, te smo se uputili preko Ougulina, Bijelih Stijena, Risnjaka, Snježnika i Obruća na sjeverni i srednji Velebit. Put je trajao tri tjedna. A ove godine idemo malo dalje: preko zapadne Bosne, Jajca i Trubarja, na južni Velebit i Hrvatsko Primorje. Put će trajati 20 dana, zato se treba dobro spremiti.

Već smo se mjesec dana prije početka puta počeli dogovarati. Najprije je vođa puta izračunao sve troškove i uredio putnu blagajnu. Svaki je morao dati 500 Din. U tu svotu smo uračunali prevozna sredstva, hranu, noćenje i zajedničke potrepštine. Svaki još uzima sa sobom »tašengeld«, koji je slabiji ili jači već prema imućstvenim prilikama. S novcima raspolaže vođa i tačno bilježi svaki i najmanji izdatak. Obično se prvi dio puta nešto prištedi, da onda drugi dio bolje živimo. Uz to je vođa unaprijed zatražio pogodnosti na željeznicama i obavijestio učitelje ili čuvare škola u mjestima, kuda smo imali doći, tako da su nas svagdje spremno čekali. Odlučeno je, da podđemo na put 17. srpnja. Tjedan dana prije polaska nastala je prava žurba. Svi imamo točan popis stvari. Spremanje je u punome jeku. Rede se odijela i »gojzeri«, vade se uprtnjače i u njih redom slažu po 1 par rublja, 2 para čarapa, vesta ili topli kaputić, toaletni i jedaći pribor, »termosflaša« i gunj. Primiće se dan polaska. Na štednjaku cvrči pečena guska, mirišu kolači, peče se kruh, vade se kiseli kra-

Foto: Prof. V. Mahorić

Na polasku

stavci. To će biti hrana za prvi i drugi dan. A zar ćemo dalje ići gladni? Bože sačuvaj! To nam jamči veliki kotao, u kojem se nalazi »šefla«, četka, krpa; stvari koje su potrebne, da kotao držimo u redu. Svaki još nosi pol kg masti, šećer, čaj, sô i vrećicu, u koju će doći brašno ili riža ili luk. — A tko će biti kuhar? Sigurno ćete reći: pa naravno »dame«! Baš ste pogodili, puno bi s njihovim kuharskim umijećem sebi pomogli. Ostali bi o podne prazni želuci, a izraz lica bio bi mučenički. »Samu bi mi još to trebalo, da one kuhaju« — znao je primjetiti vođa — »sigurno bi za par dana morali pisati oporuke!« — Kuhat će vođa. Nije on samo odličan vođa, već je i kuhar. Tko se jedamput najede njegove palente s pečenim lukom, ne će je tako brzo zaboraviti? Zajutrak je obično čaj ili mlijeko, za objed varivo, janjetina, palenta ili što slično, a večera je uvijek laganija. Za sada još sami ne znamo, što ćemo jesti, budućnost će već otkriti. Kotao je prilično težak, pa ga svaki dan nosi drugi dečko i to redom po abecedi, mi smo poštene. Već svaki unaprijed proračuna, kada na njega dolazi red, kakvim ga putem nosi, jer zna, da će se taj dan dobro znojiti. Toga dana je nosač poštovan od svih drugih zajedničkih poslova.

Uz to smo imali sa sobom i ručnu apoteku, u kojoj se nalazio čak i serum protiv zmijskog ujeda. Zatim smo uzeli termometar, svu silu generalkarti i notes za putne bilješke. Ovako spremni mogli smo se odvažiti na taj put. Dan prije odlaska s uzorno uređenom, bar

za početak, uprtnjačom na leđima, batinom u ruci dolazimo sa svih strana u Zagreb. — Napokon je osvanuo taj tako dugo očekivani 17. srpnja 1933. Sastanak je bio na glavnem kolodvoru. Jedva je ura odbila 7 i pô, kad evo prve grupe na kolodvor. Za njom dolazimo mi Varaždinci s profesorom Mahorićem. Nastaje veselo pozdravljanje između starih znanaca i upoznavanje s novima. Polako dolaze i posljednji, te svi zajedno odlazimo u 8 sati osobnim vlakom prema Banja Luci.

II.

Prolaze mesta, polja, livade, šume, vozimo se ravnom dolinom Save. Našim očima ne prija ta ravnica, mi volimo visoke bregove obrasle gustom šumom, pećine, gudure i klance. S i s a k! Ostavljamo Savu, da je više ne vidimo. Pa nije nam ni žao, jer naše želje lete dalje, dalje u krasnu Bosnu.

Evo nas u Sunjil! Uprtnjače a leđa, te posjedamo u vlak, koji nas sada vozi pravo u Bosnu. Smjestili smo se u zadnjem vagonu, te imamo s hodnika otvoren vidik na sve strane. Gledamo kroz prozore, skačemo s jedne strane na drugu. Najednom se iza jednog zaokreta pokaže lijep prizor. Posred zelenih livada vijuga Una, a okružuju je bregovi. Tamo dolje u dolini na lijevoj obali smjestila se Hrvatska Kostajnica. Nikada nijesam pomislila da bi to mjesto moglo biti tako lijepo. Bijele kućice, sočne livade i guste šume, te smaragdna boja Une prave lijepu i harmoničnu sliku, a kako se tek čarobno ističe minaret na džamiji u Bosanskoj Kostajnici. On svjedoči, da dolazimo na bosansko tlo, u zemlju, koja je vjekovima stenjala pod strašnim turskim jarmom i koja je natopljena krvlju našega naroda, pa kako da je ne ljubimo i štujemo. Una nas neprestano prati.

Kraj sve te ljepote nijesmo ipak zaboravili na želudac, koji nas je svojom »muzikom« upozorio, da se i na nj malko obazremo. — Bosanski Novi! Prelazimo preko mosta, gdje Sana utječe u Unu. Bistra i svježa voda mami nas, da se u njoj okupamo, ali nam za sada to još nije moguće. Ostavili smo Unu, ali vratit ćemo se mi još na nju. Previše nam se sviđa, a da bi se mogli tako od nje rastati. Za sad nam je zamjenjuje Sana, no maskoro će nas i ona ostaviti, da dođemo na još ljepši Vrbas. — Zašli smo u široko polje, pokriveno zlatnim klasjem, između kojeg se sjaji i vijuga Vrbas, a pod brijegom svjetluca se na žarkome suncu samostan, znamenito sijelo Trapista.

U 16 i pô sati stigli smo u Banja Luku. Izguramo se napolje, na peronu sve vrvi i gleda u nas. Sigurno zanimljivo izgledamo, a k tomu nas još toliko ima. Prvi put vidimo prave stopostotne musli-

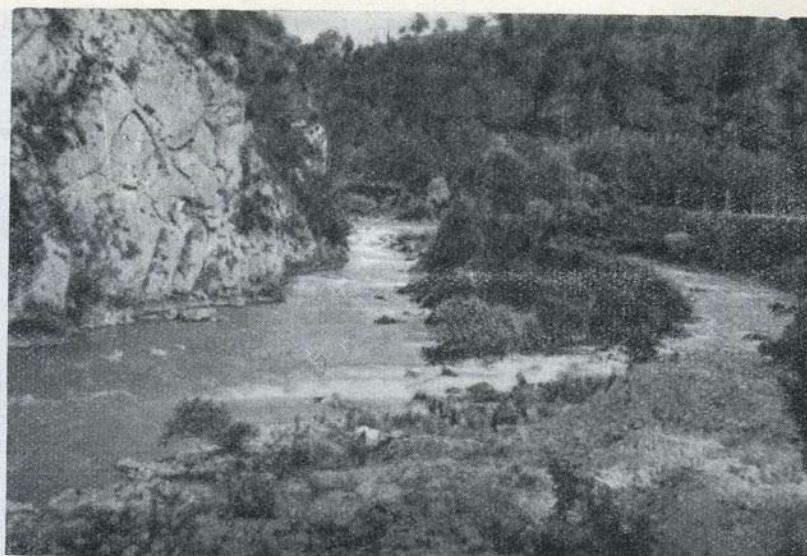

Foto: Prof. V. Mahorić

Na zavoju Vrbasa

mane. Sve i nas zanima. Gledaju muslimani nas, gledamo mi njih i čudimo se jedni drugima. Zanimljivo, zar ne? Odlazimo, da poglemo glavni trg, koji je sasvim moderno izgrađen. Na sredini se nalazi saborna crkva, građena u stilu srpskih zadužbina. Zatim se ističu banski dvori, banska uprava i pošta. Na prvi pogled vidimo, da se grad naglo podiže. Dalje nas put vodi alejom lipa prema Vrbasu. Za čas se nadosmo na čaršiji, koju također prvi put vidimo; to je uska ulica, puna dućana, pred kojima mirno sjede muslimani, puše svoje čibuķe, piju crnu kavu i razgovaraju. Evo i prvih bula! Preko lica imaju crne feredže, a haljine su im tako duge, te se ispod njih vide samo noge, čak su i ruke zastrle. Zurimo u njih kao u kakva čudo-višta. Bule su na Mireka učinile najdublji dojam. Čim je koju izdaleka video otkrita lica, zatjerao se prema njoj, ali se sav očajan vraćao. »Baš se morala pokriti, kad sam došao blizu.«

Sve nas je bilo strah, da će ga koji nadobudni musliman junački nagraditi za njegovo preveliko zanimanje oko bula. Prošli smo predgrađe Šeher Gornji i došli na most, ispod kojeg teče hladni Vrbas, on će nas pratiti cijelim putem do Jajca.

S druge strane mosta dolazi i opet jedna bula, no ovaj put ostavlja Mireku strpljivost. »Kad ne smem ja tebe videti, ne buš bome ni ti mene!« — odbrusi gotovo bijesno, te pokrije i on svoje lice rupčićem. Skoro je došlo do sudara, da se bula nije zadnji čas uklonila.

Sunce je počelo zalaziti, zadnjim je tracima osvijetlilo cestu, livade i rijeku. Sa svih strana okružuju nas pitomi bregovi. Još malo i nestalo nam sunca, spustilo se umorno za vrhunce. Nebo se još žari, ali je dolinu počela prikrivati tama. Po proplancima pasu ovce, svuda vlada večernje raspoloženje. Idemo prašnom cestom i brojimo kilometre. Žurimo se, da što prije stignemo do prve škole, gdje nas čeka noćiste.

Kod 12 km Vrbas se naglo suzio, postaje prava gorska rijeka, puna brzica i slapova. Ulazimo u klanac. S obje strane uzdigle se visoke stijene, a pod cestom pjeni se i šumi nemirna gorska rijeka. Tamno je, stijene nam se čine više, mrke, sablasne. Svuda vlada mir, jedino naši koraci odjekuju tajanstveno u noć, koja se počela da spušta. Nad nama se vidi samo komadić neba posutog zvjezdicama, koje trepere, blistaju i sažalno gledaju na nas, sićušne zemaljske stvorove. Pobožno koracamo, da ne pomutimo taj veličanstveni mir i sklad.

»Stupa četa gluho i tiho
Posred glusijeh i tisijeh tmina —
— Od sto glasa, glasa čuti nije.«

Kao da je i Vrbas pod nama zadrijemao, teče mirno i nečujno, samo katkada zažubori valić prelivši se preko kamena.

Vrijeme je da večeramo. Posjedamo na rub ceste, i za čas se čuje samo slasno mlaskanje. Sjedimo i čavrljamo kad se najednom preko Vrbasa počelo nešto svjetlucati. Što bi to moglo biti? Netko primijeti: »Sigurno fosforiscira trulo drvo«. Drugi već vidimo u svojoj bujnoj fantaziji vukove, vještice i sve one čudne stvorove iz priča, kojima plaše malu djecu. Već se cijela šuma pokrila milijunima tih stvorova. Nešto svijetla proleti kraj nas. »Pa to su krije snice!« uskliknemo svi u jedan glas. I uistinu, sve ih je puno, sve vrvi od njih.

Polako se dižemo i idemo dalje. Oko 9 sati dođosmo do maloga hana, kućica se zgurila u udubinu pod visokom pećinom, koja se nadvila nad njom kao da je hoće zaštititi pred studenim zagrljajem vjetra, pred strašnim trijeskom munje. Ljudi su ovdje dobri i uslužni. Poslije kratkog odmora pošli smo još neko 20 minuta do škole u Reka vici. Jadna je to škola! Sobice su upravo sićušne, ma da je škola na jedan sprat. Odasvud viri sirotinja. Načelnik, kojega je kuća jedina uz školu u tom čitavom »selu«, donio nam malo sijena, koje smo prostrili za ležaj. U »sobi« od 4 m^2 odsjele smo nas tri. Odmah smo prostrele po podu gunjeve, a pokrile smo se havelocima. Da nam bude toplijе, spavale smo Vera i ja zajedno. Umorni, ta prevalili smo čitavih 18 km poslije devetsatne vožnje, odmah smo poli-

Foto: Prof. V. Mahorić

Rastoke Plive kod Jajca

jegali. — Najednom počne nešto glodati. Posvijetlim, a to se baš pod mojim nogama nalazi mišja rupa. Zaturam štap u rupu, »pa sad glodi, gade, željezo, ako imaš dobre zube!« Uz to je pod prozorom bučno zakreketalu jedna žaba i tako smo se uljuljale u slatki san uz »ugodni noćni koncerat«.

Bum, bum, bum!!! — Skočimo, protaremo snene oči, oziremo se, šta se dogodilo?

»Ustaj narode!« grmi vođin gromki glas. Sama pomisao, da se moramo već ustati, tjera nam studen kroz kosti.

»Dosta je ljenčarenja, već je 5 sati, ustajte, vrijeme je da kre-nemo dalje, za čas će biti kola ovdje« — opominje vođa. Nema druge, na nogama smo! — Sad sam tekar mogla da razgledam okolicu. Vrbas je zašao u malu uvalicu, okruženu stijenama i visokim bregovima, pokrivenim šumom, u kojoj gospoduje planinski vuk. Jadan učitelj ili učiteljica, nimalo im ne zaviđam na mjestu. Sigurno im nije baš najugodnije, kad im zimi vukovi prirede podoknicu. Ali i žrtve su potrebne, treba da pridignemo ovaj siromašan narod, koji je sam proživio još strašnije časove!

Dolaze i kola, voze ih 2 mala bosanska konjića, sin načelnikov upravlja konjima. Danas imamo prevaliti 56 km do Jajca. Uprtnjače smo strpali u kola, prva petorica po abecedi i g. nadinžinjer posje-daju kraj ruksaka, a mi ostali ajd pješice pred kolima. Svakih se 8 km mijenjamo. Sunce je izašlo, ali je cesta još uvijek u sjeni, te

nam nije vruće. Put nas neprestano vodi uz Vrbas, koji sada mirno teče preko polja, da doskora opet zade među klisure. »Stoj! — viče vođa, — 8 km je prošlo, silazi, sad se mi vozimo!« Sad sam zasjela na kola, pa ni makac više iz njih do Jajca. G. nadinžinjer vodi pješake i drži svoj stalan i odmјeren korak.

»Kačmarek, Kačmarek!« poviće netko. Oho! tko je to avanzirao? — »Ja. — Mirek, Klein, — Kačmarek, dobrovoljni dobri vojak Švejk.« — To mu je ime cijelog puta ostalo.

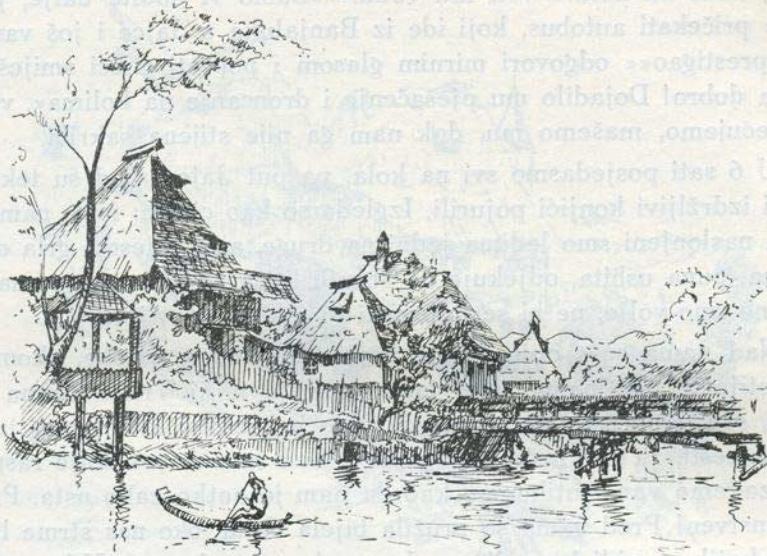
Nakon dvadesetog kilometra stigosmo u Krupu. Mjesto je malo ali lijepo, ima tek gostionu i nekoliko kućica. Stali smo i zajutarkovali. Preko livade pod brijegom teče Vrbas, po cesti ide stado ovaca, a pred nama se na visokom briježu nalaze ruševine staroga grada Krupe. Zidine grada počinju na Vrbasu, koji opet ulazi u klanac i penju se do vrha, a nad njima kruži orao kao zadnji čuvar propaloga grada. Sve nas to sjeća onih teških i strašnih dana, kada se naš narod borio protiv Turčina. Koliko se pod tim zidinama prolilo krvi, koliko je ljudskih života ovdje utrnulo. A sada? Ostale su samo ruševine, da nas opominju onih krvavih dana i da nam utisnu duboko u srca ljubav prema rođenoj gradi.

Naš umjetnik Topolčić stupa u akciju: rezultat je jedna uspjela skica tih ruševina.

Krećemo dalje. Pješaci budno paze na kilometarske stupove, da ne bi predugo išli. »Dolje s kolih!« tjera nas Riko. »Jok, brate, — smije se slatko vođa, — sigurno si se zabunio, tek je prošlo 7 kilometara, vozi još 1 km dalje.« Kres, kres! Lupi Riko bijesno batinom po stupu, kao da je on kriv, što je Riko morao pješaćiti dalje.

Put postaje sve ljepši i zanimljiviji. Sunce je pripeklo, dečki skidaju košulje, dobre smo volje, pjevuckamo. Gledam u pjenušavu vodu, u bijesne valove brzice. Voda je kod zaokreta svom svojom elementarnom snagom naletila na stijene i razlila se uz jaki šum. Za čas se rijeka opet smirila, teče lagano, korito je šire, voda je plitka, a po sredini se nalaze mali otočići, posuti gustim grmljem. Bijele stijene, svjetlo zelena i srebrnasta boja vode, žučkasti šljunak, bijela, zmijolika, vijugava cesta i tamno zelena boja šume prave živahnu i skladnu sliku.

Upravo smo stigli u Bočac. Stari se grad uzdigao ponosno na suroj litici, o koje podnože zapljuškuju valovi Vrbasa. Kako su nekoć u davna vremena slušali njegovi gospodari uz zavijanje vjetra i vukova, pljuštanje uzburkane rijeke, još i urlanje bijesnih turskih Janjičara. Na proplancima smjestile su se male bosanske kućice kao vjerni stržari mučeničkih kostiju junačkih boraca »za krst časni i slobodu zlatnu«. Čitav je ovaj put uz Vrbas pun romantičke. Kao da bi svaki oraj kamen, ona svaka travka, svaki onaj valić, što tiho romoni

Ivan Topolić
Jezero, 20.VII.1933

razbijajući se o pećinu, htio pričati priču o davnim i strašnim olujama, koje su prohujale ovim krajem rušeći pod svojim razbješnjelim udarcima sve, što im se ispriječilo na putu. Zaobišli smo grad i došli d sela. Pod strehom za cestom ostavismo kola, a sami podosmo iza gostione s prtljagom dolje na Vrbas. Na maloj livadici, pod krošnjatim orahom odložimo uprtnjače i ugodno se zavalismo po travi. Poslije »obilna« ručka čavrljamo, redim se, krpamo »miomirisne« sokne i dremuckamo. Gledamo, kako se prevažaju bule i muslimani preko vode. Kačmarek je putem razgovarao s jednim mališanom o životu tih bula, pa nam sada to referira. Žena je muslimanu sveta. Bože sačuvaj, da tko u nju dirne, ili da joj otkrije lice, nož mu je sigurno u ledima. Muž izlazi obično sa ženama na šetnju. Nama nije nikako išlo u glavu kako to da se te žene međusobno ne počupaju. Svi strogo drže svoje običaje.

Krenusmo dalje. Sunce žeže, ali tih povjetarac razblažuje vrućinu. Umorni smo, pješaci idu tromije. Vrbas svojom veselom pjesmom prekida podnevnu sumornost. Prima pritoke, koji se probijaju kroz još strmije i možda divlje i nepristupačnije gudure. Kraj postaje sve vrletniji i zanimljiviji. Još imamo 12 km do Jajca. U hanu kraj ceste založimo, a jedan se član iznevjerio nama... ili možda pješačenju. »Što, zar g. nadinžinir ne ide dalje s nama?« pita netko. »Joža, kaj

kaniš, hodi na kola!« veli mu vođa. »»Samo vi hodite dalje, ja će ovdje pričekati autobus, koji ide iz Banjaluke u Jajce i još vas budem prestigao«« odgovori mirnim glasom i poprati riječi smiješkom. »E pa dobro! Dojadilo mu pješačenje i droncanje na kolima«, veselo primjećujemo, mašemo mu, dok nam ga nije stijena sakrila.

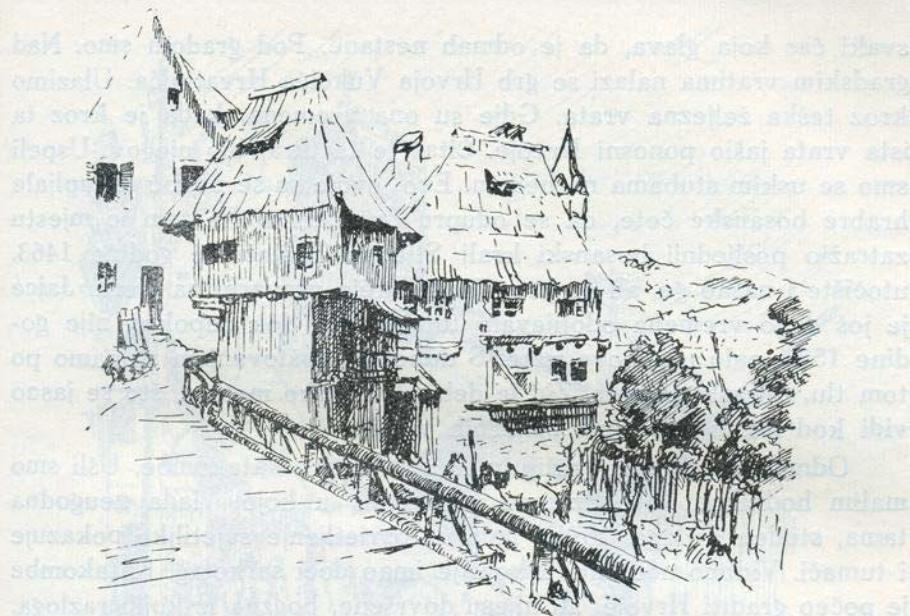
U 6 sati posjedasmo svi na kola, pa put Jajca. Sad su tek naši mali i izdržljivi konjići pojurili. Izgledamo kao cigani; noge nam vise dolje, naslonjeni smo leđima jedni na druge, a iz objesnih grla ori se pjesma, puna ushita, odjekuje od strmih litica i vraća nam se natrag. Odlične smo volje, ne bi se mijenjali ni s kim na svijetu.

Nad nama se s obje strane uzdižu do 200 m visoke, okomite i gole stijene, pod nama šumi tamnozeleni i mrki Vrbas. Nema više sunca, sakrile su nam ga pećine, postalo je tamnije. Evo prvog tunela i to na cesti, za nas nešto posve novo. Sad smo se još bolje raspoložili. Izađemo van i utihnemo kao da nam je netko zalio usta. Prizor veličanstven! Pred nama se pružila bijela cesta, oko nas strme litice, iznad kojih se vidi komadić modrog neba, o pod nama Vrbas, širok, dubok, miran, tamne boje, pričinja nam se umoran od teškog puta, pa sad miruje, da se malko odmori. Svuda vlada grobna tišina, samo se katkoda praćakne koja pastrva, a u visini se čuje kliktanje preplaćenog sokola. Zatomili smo dah, a svaki topot konja čudno odjekuje i poremećuje taj sklad. Prošli smo još dva tunela, te iz trećega stigamosmo ravno na most. Zadnji pogled bacamo na Vrbas, koji na ovome mjestu ulazi u klanac, šaljemo mu ushićene pozdrave, da ih ponese na svojim valićima među klisure, gdje će se razbijati i rasplinuti.

Ušli smo u pitomiji kraj. Zelene livade, pašnjaci, bregovi djeluju mirnije od stijena. Gledamo u vrhunce, na kojima počivaju maledrvene kućice, osvijetljene zadnjim tracima zalazećeg sunca. Čudimo se, kako mogu ljudi da žive na tako visokim bregovima i još k tomu preko strašne i oštре zime.

Čuli smo, da iza jednog zavoja puca upravo prekrasan vidik na Jajce, pa nas to sad najviše zanima. I uistinu! Opet smo zanijemili od ushita, da još isti čas uskliknemo od iznenadenja i oduševljenja: Divno! Na malom briješu diže se stari grad J a j c e, a oko njega kao ovce oko pastira poredale se po obroncima bosanske kućice s crnim piramidastim krovovima. S lijeve strane u dolini vijuga Vrbas, a s desne dolazi Pliva. Okolo se pružaju pašnjaci i bregovi. Mi smo na uzvisini tako, da grad počiva ispod nas. Čitava se dolina okupala u večernjem rumenilu, nebo je purpurne boje, sjajno.

Spuštamo se i za čas nas eto kod prvih kuća. Djeca su istrčala na cestu, njihove se sjajne crne očice zagledale začuđeno u čudne putnike. Dojurili smo na našem »autu« na trg i poskakasmo na tle.

Jajce sa mosta
pokoje
Juan Topolčić 19 VII 1933

Odsjeli smo opet u školi i to u F. S., nas tri smo dobili sobu s lijepim čistim krevetima, a ostali samo strunjače. »Joj, pazi kak budu gospodski spale!« zavidno mrmljaju drugovi zavirivši u našu sobu. Uredismo se, pa hajde malo u mjesto. Pošli smo u kafanu da popijemo pravu tursku kavu. A da nam bolje ide u tek, pjevaju nam sevdalinske pjevačice. Već prilično pospani i umorni otidosmo na počinak.

Drugi smo dan, t. j. u srijedu, razgledali Jajce. — Prvi put dolazi kotao u akciju. »Riko, Karlo, ložiti peć!« U šupi, na kraju vrta, kraj škole već je naložena vatra, kotao na »peć«; voda za čaj vrije. Gotov je. Sa osobitim smo ga tekom popili, premda je bio bez limuna — samo zašećeren. »Tko ima zamazano rublje neka ga opere« — opominje vođa. Oh! nađe se toga nažalost uvijek! I za čas peremo, žuljamo jadno platno, mučimo ga da sve stenje, a kod toga stradavaju i najviše trpe naše ruke. Da nas samo vidite, lica su nam već zažarena, a ispod čela promilji po koja krupna kap znoja. No mi se ne damo gnjaviti, oprali smo ga divno, bijelo je i »čisto«, samo je gdjegdje ostala koja mrlja kao okrutni izdajnik naše spretnosti u pranju.

U 8 sati došao je po nas jedan gospodin i odveo nas na Stari grad. Penjemo se uskim ulicama, a iza rešetkastih prozora promilji

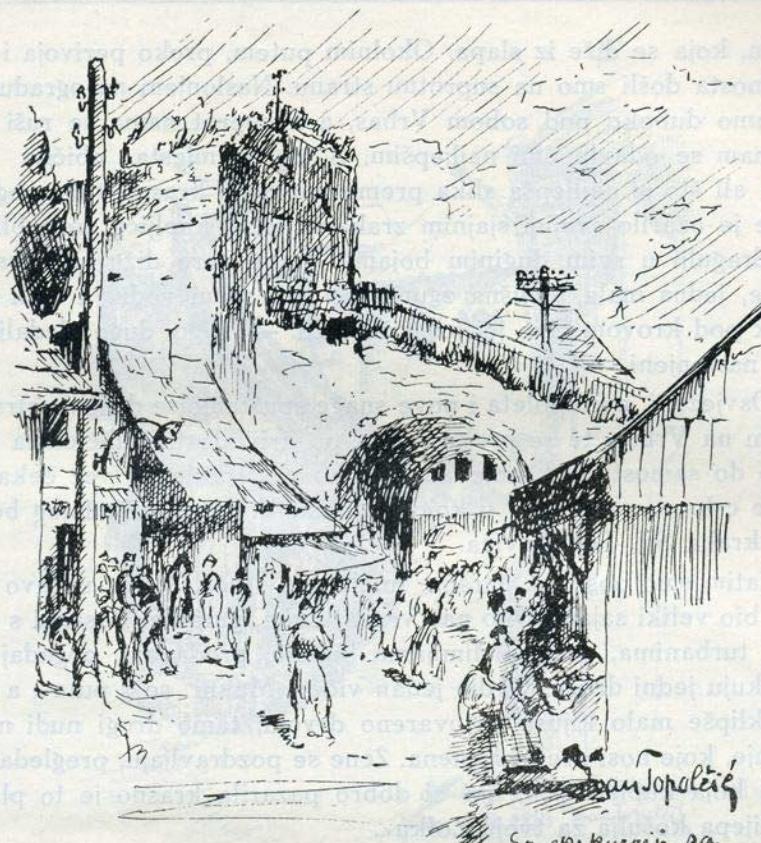
svaki čas koja glava, da je odmah nestane. Pod gradom smo. Nad gradskim vratima nalazi se grb Hrvoja Vukčića Hrvatinića. Ulazimo kroz teška željezna vrata. Gdje su ona vremena, kada je kroz ta ista vrata jašio ponosni Hrvoje. Čitav je taj kraj bio njegov. Uspeli smo se uskim stubama na bedem. Evo, ovdje su se nekoć sakupljale hrabre bosanske čete, da se odupru dušmaninu. Na tom je mjestu zatražio posljednji bosanski kralj Stjepan Tomašević godine 1463. utočište i našao ga, ali ga prevezani Turčin prevario na vjeru. Jajce je još dugo vremena odolijevalo turskoj sili, dok napokon nije godine 1528. palo u njihove ruke. S dubokim poštovanjem stupamo po tom tlu, obraslu travom. Zid je debeo nekoliko metara, što se jasno vidi kod malih pokrajnih željeznih vratiju.

Odmah do glavnih vratiju nalazi se ulaz u katakombe. Ušli smo malim hodnikom u podzemnu prostoriju, u kojoj vlada neugodna tama, studen i vlaga. Vodič nam uz osvjetljenje svjetiljke pokazuje i tumači. Vidimo udubinu, u koju je imao doći sarkofag. Katakombe je počeo graditi Hrvoje, ali nijesu dovršene, bogzna iz kojih razloga. Po uskim stepenicama spustili smo se u drugu prostoriju. To je imalo biti po svoj prilici svetište. Na sredini se nalazi oltar isklesan iz žive stijene, u nj je uklesan križ i polumjesec, po svoj prilici znak bogumilske sekte. Kako znamo, Hrvoje je bio bogumil kao i mnogo njegovih suvremenika. Na desno se nalazi podzemni hodnik, koji je vodio čak do slapa Plive, no sad je zatrpan (Na tom sam se mjestu sjetila jedne večeri u Kraljevici. Sjedjelo je lani naše društvanice pred kavanom »Zagreb« i šalilo se. Krsto je bio osobito dobre volje, nakrenuo je šešir i stao da priča o gradu svog ujaka kraj Zlatara. U tom gradu vode svi tajni podzemni hodnici ravno u — pivnicu. Dobro su znali stari Ivanovci, čiji je grad bio, gdje im je najsigurnije utočište, da zaborave sve nevolje i brige toga teškoga mukotrpnoga života. Bogzna da li su i ti hodnici sada zatrpani!?)

Zatim smo pregledali stari grad, otkuda se pruža lijep vidik na Jajce, Plivu i Vrbas. Na ruševinama ima mnogo tragova iz vremena okupacije, no većina austrijskih objekata je uništeno.

Odosmo na kolodvor uskotračne Steinbeisove željeznice, gdje je voda dobio badava karte za put do Trubara.

Dalje, neprestano uz Plivu, uputili smo se do slapa. Već se iz daleko čuje šum i buka vode. Napokon ćemo doći na ono mjesto, koje već godinama želimo vidjeti. Uskim putićem, koji se odvaja od ceste, spustili smo se preko stepenica i malog mostića na slap. Došli smo iznad njega. Pliva teče mirno, nosi na svojim zelenim leđima lišće, komadiće pruća, najednom ih svom snagom povuče, da ih nestane. Voda se uz lomljavu, šum i topot surva u dubinu od

Sa ekskurzije sa

prof. Mahovićem

Jajce 19 VII 1933

kojih 10 m. Vrije, klokoče, bući, razbija se svom snagom o kamenite stijene, koje vire iz razbješnjele rijeke. Baš na tom mjestu utječe Pliva u Vrbas, koji ju na tako bučan način prima u svoj ledeni zagrljav. Slap je silno jak, tamnozelena boja vode prelazi naglo u snježno bijelu, pjeni se, a tanki oblačići pare lebde zrakom, te nam se čini, da se čitava rijeka obukla u paučinastu sjajnu tkaninu ne bi li nam se pričinjala još ljepšom i zamamnjom. Ova para, koja se diže iz slapa, ovlažuje suprotnu strmu stijenu, te na njoj raste bujna, sveže zelena trava. Potrčali smo svi sretni do podnožja slapa i promatrali razbješnjelu rijeku. Glavom mi je proletjela misao, kako smo mi ništavi zemaljski crvići prema silnoj veličini Onoga, koji je stvorio sve te ljepote bajne prirode. Na takovim mjestima čovjeka uvijek zaokupljaju najčudnije misli i želje, promjeni se, postaje bolji, čišći i sretniji. Uđosmo u malu spilju, voda kaplje sa stropa, na kojem se nalazi sloj sige. Brzo izlazimo napolje na sunce, poškropljeni ma-

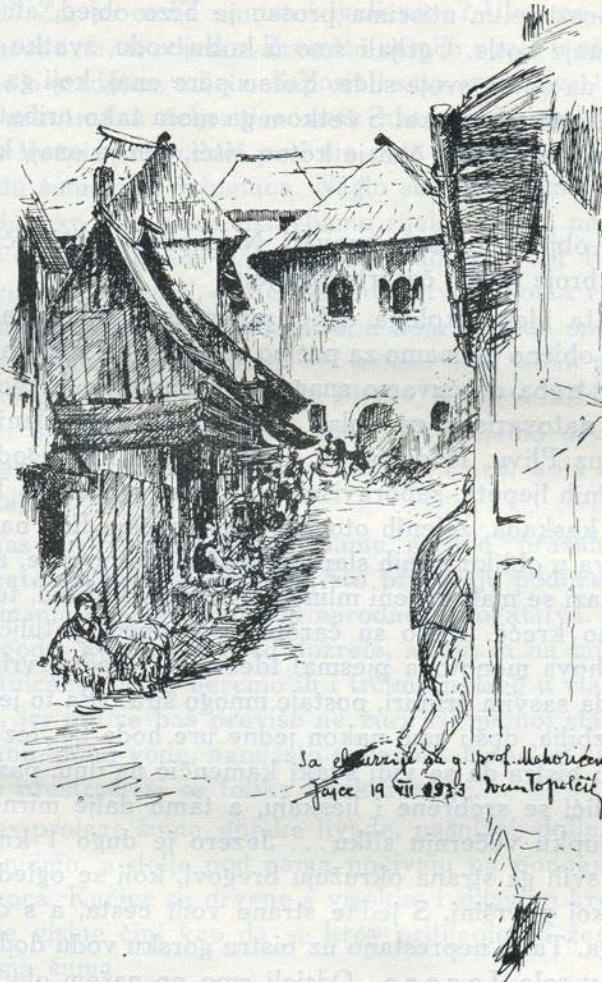
glicom, koja se diže iz slapa. Okolnim putem, preko perivoja i velikog mosta došli smo na suprotnu stranu. Naslonjeni na ogradu promatramo duboko pod sobom Vrbas, a nasuprot nama se ruši slap, koji nam se odavle čini najljepšim. S tog se mjesta obično slika Jajce, ali što je najljepša slika prema naravnoj krasoti toga pogleda. Sunce je ožarilo svojim sjajnim zrakama sitne kapljice, koje blistaju kao dragulji u svim duginim bojama. Dalje gore dižu se bosanske kućice, jedna mala, sićušna zgurila se nad samu vodu, a mali golubinjak pod krovom daje joj još više čara. — Dugo, dugo gledali smo tako naslonjeni.

Osvježeni, puni poleta i nove snage spuštamo se drugom stranom sasvim na Vrbas, te se preko mosta po krivudastim uličicama uspijemo do samostana Franjevaca. Jedan mas franjevac već čeka, pokazuje crkvu i sakristiju, u kojoj se nalazi kostur posljednjeg bosanskog kralja Stj. Tomaševića.

Zatim smo pošli na čaršiju. Imali smo sreću, što je upravo toga dana bio veliki sajam. Oko nas vreve, buka, guranje. Bosanci s fesovima, turbanima, žene u dimijama kupuju, prodavaju, pogadaju se, nadvikuju jedni druge. Ovdje jedan viče: »Makni se s puta«, a pred njim klipše malo kljuse natovareno drvom, tamo drugi nudi nešta, remenje, koje nosi preko ramena. Žene se pozdravljaju, pregledavaju, šta je koja kupila. »Eh, baš si dobro pazarila krasno je to platno, biće lijepa košulja za tvoju Zofku«.

Ovdje jedan stari vjerni sljedbenik Muhamedov sjedi za svojim lulicama i štapovima, puši čibuk i ne brine se ni za koga. Kupiš, dobro, ne kupiš, slegne ramenima, »slobodna ti volja«!. Vremešni musliman s turbanom na prosjedoju glavi čuči i živo se pogda za čilim. »Ne mogu ti dati ispod cijene, ta mene je više stajao.« »Ma šta se toliko nećkaš, budi sretan, da imaš poštenoga kupca, koji će ti gotovo platiti.« I ovdje ista pjesma! Znatiželjni zavirujemo ovamo, onamo, izgubili smo se jedni od drugih, te sami produžujemo naš »posao«. Niško nas turiste ni ne gleda, svatko ide svojim poslom, samo me gdjekoji razgovorljiviji musliman nagovorio: »De kupi gospojice ovaj fesić, baš bi ti pristajao. Kupi ovo, kupi ono!« »Kupila bi ja, brate, sve, ali znaš, džep je plitak, slaba su vremena!« »Slaba, šta ćeš!« odgovori mi i već se na drugoj strani oštros pogda s kupcem. — Na sajmu smo pokupovali jedni fesove, drugi gumene opanke, treći razne fotografije bosanskih tipova itd. Karlu je tako odlično fes pristajao, da smo ga nazvali »Mujo«.

Vrativši se kući dobismo svaki svoj posao, no međuto čujemo mujezinov pjev. Ostavimo na vrat na nos sve porazbacano i poletismo pred džamiju. Oko zatvorenog bunara Peru vjernici noge. Ulaze u

džamiju bosi ili u čarapama. Čeznutljivo zurimo u džamiju, dok nas nijesu pustili unutra. Udosmo na prstima u mali ograđeni prostor u samoj džamiji. Pod je pokriven čilimima, zidovi su prazni, samo obojeni. Dolaze muslimani, dotačnu se uha, prime se za koljena, kleknu i klanjaju. Hodža pjeva, jednoglasno odgovaraju i samo klanjaju, dobacuju jedni drugima neku vrst »brojanice«. Starcima klecaju koljena, zgrbljenih leđa i duge sijede brade pobožno padaju na koljena i uzdišu. »Allah, Allah!« . . .

Čudnog raspoloženja iza tih za nas nepoznatih događaja. Vratili smo se kući, gdje nas je već čekao objed.

»Ajde, gladni narode!« zove vođa, koji je sve sam priredio, da se mi što više nagledamo toga karakterističnog bosanskog života. Žurno dolazimo sa svojim zdjelicama, guramo se oko kotla i s osobi-

tim tekom jedemo naše »porcije« janjećeg paprikaša. U ugodnom razgovoru o proživjelim utiscima prošao je brzo objed, ali sada dolazi najgore, pranje kotla. Ugrijali smo u kotlu vodu, svatko dobije malo tople vode da opere svoje suđe. Kotao pere onaj, koji ga je dan prije nosio. To je najveća muka! S četkom ga mora tako oribati, da se sjaji izvana i iznutra. Jasno, čim je kotao čišći, tim je onaj, koji ga pere, zamazaniji.

Poslije objeda legosmo spavati. Neki pišu, drugi hrču, treći gledaju u vis, broje muhe, četvrti čavrljaju.

U 4 sata idemo kolima dalje, put mjesa Jezera na Jezeru Plive. Kola obično uzimamo za put po cestama, da izbjegnemo suvišne napore, jer treba da čuvamo snagu za hodanje po bregovima. Upotpunače opet natovarismo na kola, kupismo na trgu slanine i sira, te krenusmo uz Plivu. Hodanje po prašnoj cesti nije ugodno, ali kraj onih prirodnih ljepota, zaboravismo na sve neugodnosti. Tisuću slapića, brzica, kaskada, zelenih otočića krase rijeku. Eno nas na mjestu, gdje se Pliva u obliku samih slapova spušta znatno niže, a na svakom slapiću nalazi se mali drveni mlinčić, građe na turbinu, te mu se kolo horizontalno kreće. Kako su čarobni ovi smeđi patuljčići, kako je ugodna njihova monotona pjesma! Idemo tako jedno vrijeme, najednom se voda sasvim primiri, postaje mnogo šira. »Pa to je sigurno već jezero.« I zbilja, došli smo nakon jedne ure hoda na Jezero. Voda je duboka, ali bistra da se vidi svaki kamenčić na dnu, pastrve se prćakaju, valići se srebrene i ljeskaju, a tamo dalje mirno plovi čun, te pravi ljupku večernju sliku... Jezero je dugo 1 km i dosta je široko, sa svih ga strana okružuju bregovi, koji se ogledavaju u njezinoj glatkoj površini. S jedne strane vodi cesta, a s druge željeznička pruga. Tako neprestano uz bistrú gorskú vodu dođosmo u pola na sedam u selo Jezero. Odsjeli smo po našem običaju u lijepoj školi. Mi smo zaposjele gornju sobu, a ostali dolnju. Obukli smo kupače kostime i otišli preko ceste do hotela, koji se smjestio na samoj obali jezera. G. nadinžinir i Ivka su bili toliki junaci, da su se okupali, a mi smo jedva namočili noge u onu ledenu vodu i oprali se. Osvježeni posjedasmo pred hotel u malom parku za stolove, jedemo slaninu, sir i kruh, a sve to zalijevamo vinom. Već je bilo tamno, kad smo se vratili u školu. Legnemo na čist pod, koji nam uza svu svoju ljepotu ipak toliko ne prija, kao kreveti u Jajcu. Otvorim prozor i u to čujem pjev mujezinov, koji se tajanstveno gubio u mirnu i tihu ljetnu noć. Svježi noćni zrak doskora nas je uljuljao u slatki san.

Već u 5 sati zaori onaj kobni »ustaj narode!« Popismo čaj i u sedam manje četvrt krenusmo na željezničku stanicu. Za četvrt sata odlazimo vlakom prema Trubaru. Imamo karte za IV. razred. Če-

tvrti razred? Zar se ovdje unutra i ljudi voze? Ulazimo u male prastare vagončeve na tri odjelka. Prvo što nam je upalo u oči, to je mala željezna peć u srednjem odjelu. Zaposjeli smo »prozore« tj. sva vrata. Mali stroj uskotračne željeznice vuče nas sasvim pristojno, barem još za sada. Vožnja je ugodna, prvi dio puta najljepši, jer nas vodi na Plivu između šumovitih vrhnaca. Naglo se uspinjemo, zaobilazimo vrhove, a duboko pod nama ostavljamo rijeku. Hvata nas jeza, kada pogledamo u onu dubinu. Nalazimo se nad izvorom Plive. Na tri mjesta izviru mali potočići, da se sastanu i stvore dosta veliku rijeku. »Zar je to izvor Plive?« — čudimo se, a koja je onda ono rijeka, što dolazi tamo s juga? «To je Janj« — tumači nam jedan gospodin, — »za koga mnogi geografi drže, da je Pliva«. Na generalki smo se odmah uvjerili o istinitosti njegovih riječi. Ostavljamo ovu prekrasnu i široku uvalu, još zadnji pogled bacamo na Plivu, koja nam iza zakreeta nestaje.

Dalje nas put vodi kroz same šume, gotovo prašume. Prolaze stanice, krcate sječenim balvanima, što pripadaju poduzeću »Šipad«. U tim je šumama nepresušno vrelo narodnoga bogatstva. Najviše nas zanimaju jagode, koje su upravo dozrele, a ima ih na milijune. Skaćemo na stanicama dolje, beremo ih i trčimo natrag u vlak, makar je već krenuo, jer mu se baš previše ne žuri. Na jednoj staniči skočim ravno u grabu, punu vode, namjesto u wagon. Jadne su žabe zdvojno zakreketale prestrašivši se tolike konkurencije.

Kraj nas prolaze šume, gorske livade, pašnjaci, doline i bregovi. Čas se uspinjemo, a dolje pod nama počivaju na podnevnom suncu bosanska seoca. Kućice su drvene s visokim i šiljastim krovovima, te nam se iz te visine čini kao da se krov prilijepio za zemlju. Svuda šuma — sama šuma.

U 1 sat po podne stigosmo u Srneticu. Ovdje se križaju vlačkovi Prijedor, Knin, Jajce. Vlakom iz Prijedora u Jajce dovezla se grupa turista i đaka. Stanica je oživjela. Čovjek ne bi ni mislio, da će ovdje naći toliki »promet«. Poslije slanine i sira ozajednjeli smo, ali vode nema. Za čitavo mjesto nalazi se jedna cisterna, koja je već gotovo presahla. U 2 sata krenusmo put Knina. Vozimo se »gospodski« u III. razr. Vruće nam je, izlazimo na mali hodnik i pjevamo iz svega glasa, da nadvičemo buku stroja i vagona. Kačmarek neprestano se klanja kao musliman i odlično nas zabavlja. Prošli smo kraj planine Klekovače (1961 m.), Oštrelj vrha (1389 m.). »Doskora ćemo u Drvar, veli vođa. Mi, abiturijenti, napinjemo jadni svoj mozak, koga poslije mature »iz principa« ne naprežemo, i konstatujemo, da je to najveće poduzeće drva u Jugoslaviji. Teška i zamršena konstatacija! Evo nas visoko nad njim. Pa kuda ćemo doći dolje kad već

moramo u Drvar?« čudimo se. Vidimo same dimnjake, ogromno skladište drva, okruženo visokim zidom, a izvana je čitavo naselje. Grad je velik u prostranoj kotlini. Naglo se spuštamo. Na maloj postajici nam prikopčaju otraga mašinu i ta nas jednostavno otrgne od stare i vuče ravno kroz šumu u Drvar. Za čas nas evo u mjestu. Stanica je lijepa i velika. Njoj nasuprot nalazi se zgrada direkcije. Vera je našla na svoje iznenađenje dvije kolegice i sad nema razgovoru ni kraja ni konca. Vrijeme prolazi, opet se uspinjemo. Pod nama teče Una, znak, da ćemo doskora opet doći do naše drage Une. Trubar, na cilju smo, silazimo, nastavljamo put pješice. Upravo nas osvježuje ovo pješačenje poslije cijelodnevne vožnje. Svježi večernji zrak, miris trave, zujanje kukaca, cvrčanje cvrčaka — sve nas to omamljuje, tjera nam u žile neku lakoću, smirenost, blaženstvo. »Sunce zade, mrak proteže po obzoru svoju moć... Odasvud nas okružuju brezovi, koji se plave u sutoru, a tanka i prozirna magla čini ih još ljepšima. Idemo kamenitim putem preko brežuljaka i livada, sašli smo na cestu i po njoj smo već u 9 i tri četvrta preko Osretka stigli u Srb. Došli smo do škole, gdje su nas već čekali gosp. učitelj sa svojom gospodom i priredili nam noćište. Dečki su spavali u školi na sijenu, a mi kod jedne čiste seljanke u sobi na dva kreveta. Raspremili smo se i otišli u gostionicu. Večerali smo kiselo mlijeko i pili uza nj vino, jer bi nam voda mogla — naškoditi. Gostioničarka, simpatična debla »majkica« nam je iskrena srca i dobre volje natakala toliko mliječka, da je skoro došlo do tragičnog svršetka.

Vratili smo se kući. Jedva polegosmo i već nam je nestalo ovog svijeta ispred očiju.

Foto: Zlatko Tanodi

Sa vašara u Jajcu

SA VISINA I DUBINA

Zimi na Jahorini

Lina Horvat

Već smo tri dana lutali u magli sniježnim livadama, a nijesmo ni naslučivali kakove krasote magla krije našim očima. Ej, Jahorino, Jahorino — zar si nas iznevjerila?! Ta čuli smo da se odavle pružaju divni vidici na sve strane, pa zar će nas to mimoći. Nije dosta samo kliziti daskama po debelim, mekim sagovima. Nama se hoće još sunca i širokog horizonta!

Istina, i sumorno maglovito vrijeme ima svoje čari. Tako smo se jednog dana spuštali po onim prostranim livadama u maglenu neodređenost. I bilo je vrlo lijepo. Pogdjekad dode volja, da se zatvore oči; sve se prepusti balansu tijela i padine blage strmine zanose s brda u dol, da je milina. Nema bojazni, da će se udariti u kamen ili kakovo deblo. U najgorem slučaju mogli bi se sudariti stogom sijena, koji se izbočio svojom obлом formom poput maloga kubeta iz snježne ravnine.

Drugoga dana upoznali smo Jahorinu u mećavi. Pršio je gusti snijeg. Nemilo ga nosio hladni vjetar. Šta? Da sjedimo u udobnoj kući? Ni govora. Napolje — kopći skije, neka te nose daske glatkom površinom! Treba upoznati Jahorinu i za nevremena. Sva sreća, da imamo dobrovoljnih vodiča. Nas nekoliko Zagrepčana vode sigurno Jakica i Voja, domaći ljudi, članovi društva »Romanije«. Čudimo se kako se snalaze u labirintu udolina i izbrežina, koje su sve međusobno slične.

Izvedoše nas do nekoga grebena, gdje su nam se ukazale čudne aveti. Bijaše tu mnogo crnogoričnoga grmlja, za koje se uhvatilo inje. U mećavi su ti grmovi poprimali tako čudnovate oblike, te smo pomislili, da su usksle nemani i čudna bića iz priopvjedaka.

No nije bilo kada zaustavljati se uz ta čudovišta. Srećom smo ih bolje upoznali u drugim povoljnijim vremenskim prilikama. Na grebenu je strašno duvalo. Spuštali smo se, dakako po tragovima domaćih u zavjetrinu. Ali te ledene iglice, koje je vitlao vjetar!... Upravo su se ubadale u lice, dok smo jurili strminama. To već nije bilo ni ugodno. Ja nisam imala ni naočala ni kape s t. zv. šildom. Suosjećala sam s Amundsenom. Sjetila sam se naime jednog njegovog opisa iz mećave, gdje kaže, da su ga ledene iglice tako izbockale, da

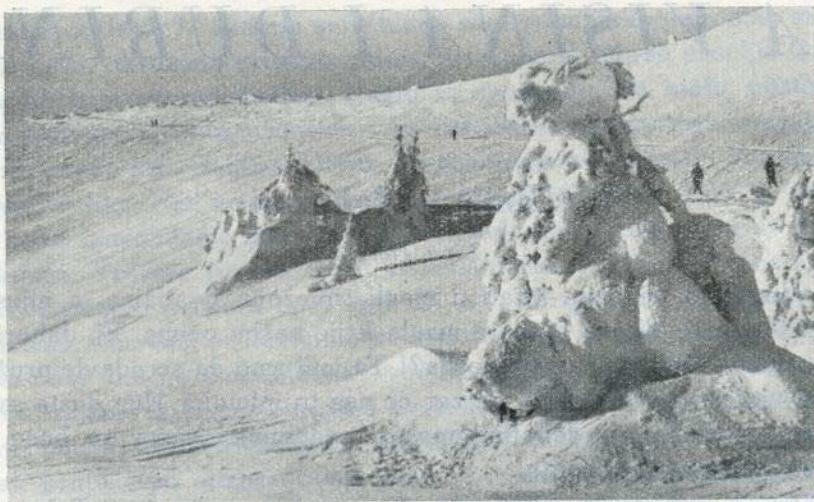

Foto: Vlado Horvat

Jahorina: Zaledeni grmovi

mu se čitavo lice ognjilo. Meni se dakako to nije dogodilo (iako me je lice vrlo boljelo), jer mi smo to proživljavali u malome stilu uz jedva -10° C, ali nam je bilo prilično jasno s kakvim se poteškoćama bore polarni istraživači.

Iz ove borbe s prirodom vratili smo se svježi i ponosni u topli Dom Prijestolonasljednika Petra (1672 m). Ugodno je mirisalo iz kuhinje... Vrući čaj, pečenka, juha, žganci, riži-biži, svako je izvikivao svoje. Samo oni, koji su zaželjeli pileći paprikaš nastradali su, jer je golemi crni macan još čuvao stražu uz veliku zdjelu, u kojoj je bilo tek očišćenih pilića, a to je značilo čekati, čekati dok budu pripravljeni. Taj spomenuti macan je neobično revno vršio svoju dužnost. Izgledalo je, da mu vrlo godi, što ima domaćica spram njega toliko povjerenja, te mu prepušta čuvanje.

Treći dan smo još uvijek imali dosta magle, ali se toliko prorijedila, da smo se već sami mogli orijentirati. Vozili smo svježim pršićem i pjevali »O sole mio«... A onda nam se nebo smilovalo i darovalo nam nekoliko dana, koje smo sproveli u sunčanom veselju.

Sunčane dane navijestila nam je vedra noć, u koju je gledalo beskrajno mnoštvo zvijezda.

Još prije svitanja nastalo je u spavaonici šuškanje. Nas nekoliko je zoru dočekalo već spremno za put. Imali smo nakanu, da dohvativimo glavni vrh jahorinske skupine Golu Jahorinu (1913 m). Svitalo je. Oko nas purpurni snijeg a nad nama se uzvila plava nebeska kapa bez oblačka.

Foto: Vlado Horvat

Jahorina: »Bijela crnogorica«

U dolinama se dimila maglica. Na susjednoj Romaniji kao da imadu veliko pranje rublja — jedva planina izbija iz prozirnih krpa magla.

O, pa već smo na grebenu, kraj onih figura, koje su u mečavi izgledale nekako nepriјатно. Sunce im podaje sasma drugi izgled. Pozadinu im daje tamno modra nebeska ploha, pa živo kontrastiraju u svojoj bjelini. Tu vidimo neke rokokoko-dame, koje su u povjerljivome razgovoru. Kako im samo nije hladno u krinolinama? Pa i ne boje se onoga strašnog zmaja, koji plazi za njima. Valjda se poždaju u vještini Sv. Jurja, koji siječe mačem neku drugu spodobu. Čudno — ali je u to društvo zabasala skupina »bijeg u Egipat«. Progoni je »čopor konjanika«. Nevjerojatno, što je tu još svega izvajao vjetar od zaledenih crnogoričnih stabala i grmova.

Nakon laganog uspona od koja dva sata, dosegli smo visinu oko 1800 m. Horizont nam se proširio na sve strane. Na kilometre i kilometre oko nas pružale su se poljane pogodne za idealne spustove na koju bilo stranu. Put, što smo ga mi uzeli, imao je većinom terensku razliku od 30—50 metara.

Pogdjegdje opažamo pastirske kolibe, koje su raskošno ukrašene bezokusnim šećerom. Otvorena vrata, koja jedva vire ispod gomila snijega, dosadno zijeju u svijet. Očekuju stanare, koji će na proljeće ovamo. Jednolično je gledati cijelu zimu pašnjake pod bijelim pokrivačem!

Posljednji spust prema Kraljičinom Gumnu priredio nam je malo veselja. Naši su već prema svojim sposobnostima odabrali smuk i

u lijepim se telemarkima zaustavili na prostranoj uvali. Poredali su se dolje i čekali, da vide kako će domaćin Voja iz skoka proslijediti t. zv. »šus« niz onu veliku strminu. Dakako da je njemu to lijepo uspjelo, jer je on majstor u tome, ali kad je to vido naš Dodo, poznati veseljak, odlučio se, da stekne dobar glas Zagrepčanima. Potonio je Vojnim putem, ali nije smetalo, što je izašlo malo groteskno. Nastalo je još bolje raspoloženje.

Pred nama se caklio glavni vrh u suncu. Izgledalo je kao da je prekrit ledenim plohama. Pomalo je ulijevao poštovanje. Ali izbliza je teren bio sasma pitome naravi. Vrh smo osvojili bez umora. Ako je itko i bio umoran nije žalio truda, jer vidik je bio idealan. Iza maglovith dana i nemilih mećava zrak se pročistio tako, da smo prostim okom vidjeli do u 200 km udaljenosti.

Duboko pod nama počivalo je seoce Crna Rijeka. Iz šumovitih predjela vukle su se i trgale modrikaste vlaknaste maglice. Iznad tamnih šuma podigao se bijeli vijenac planina. Poprečna mu visina oko 2000 m. Većina tih planina je blaga izgleda zbog svojih oblih forma. Pričaju nam, da na Vlašiću i Bjelašnici ima još ljestvih terena nego na Jahorini. Gledamo te planine i vjerujemo, da bi tako moglo biti, ali ne možemo da sebi predstavimo, kako bi to moralo tek izgledati, jer za nas su i jahorinski spustovi iznenadenja.

Između oble Bjelašnice (2062) i Treskavice (2079), koja svojim grebenima podsjeća na slovensku Košutu, proviruje Prenj (2102). Domaći na veliko »ogovaraju« tu planinu. Prave nam »duge zube« za ljetnu turu, koja da se može uspoređiti s Triglavom.

Ravno na jug nasuprot nama izdigla se moćna visoravan Kalinovik, koja je igrala važnu ulogu u prošlome ratu.

Na dalekom istočnom obzoru — je li moguće, pitamo sami sebe — izbija Kopaonik. U prostoru između Kopaonika i Ljubične (2239) vriju pod nama oblaci. Jedan se čudno uzdigao prema svodu, tako da izgleda kao vijavica.

No ipak najviše smjeramo pogledima u jugoistočni kut. Tu se veličanstveno isprsila skupina Durmitora u pratnji Maglića (2387). Ko na dlanu stoji pred nama kukasta Ćirova pećina (2534). Tako nam se pasu oči po bosansko-crnogorsko-srpskim divovima, te ni ne osjećamo kako vrijeme prolazi. Nekako začutasm. Mir nam se uvukao u srce i vida brazde, koje nam je urezao nervozni gradski život u duši. Predajemo se plemenitim čuvstvima, koja se bude u nama. Djeluju na dušu kao tople zrake sunca na tijelo.

Sunce je zbilja snažno grijalo, pa nije čudo, što smo ožednjeli. Iza nas su zaostajale žute i narančaste korice južnih voćaka ...

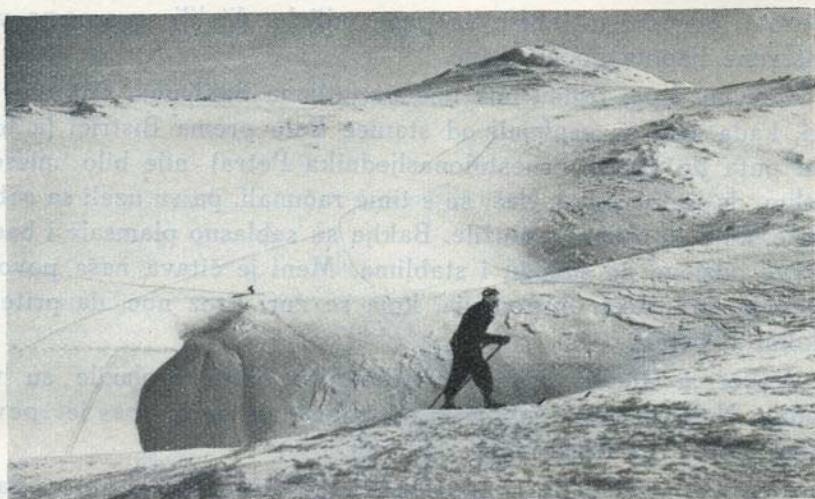

Foto: Vlado Horvat

Jahorina: Vrtače

U dom smo se vraćali opaljenih lica i izvrsnog raspoloženja. Bili smo objesni kao djeca. Toga smo dana napravili turu od kojih 26 km. Zato smo se odlučili, da ćemo popodne provesti na livadama nad kućom u sunčanju i vježbanju. Naši prvaci su nas podučavali u različitim majstorijama. No kad smo mi slabiji shvatili, da nama još nije na dohvati sve ono, što prednjaci pokazuju, našli su oni u nama zahvalnu publiku. Tu je bilo i terenskih skokova i šusova i skokova sa skakaonice i t. d. Bio je pravi užitak gledati ona gipka i zdrava tjelesa, kako se sigurno kreću.

U onom objesnom raspoloženju odlučili smo, da inicijatoru Zvonku, koji je organizirao put za Jahorinu, očitamo bukvicu. Prvi je počeo zanovjetanjem Dodo. On mu je rekao, da su mu milije Kulmerove livade u Šestinama od tih jahorinskih. Svi smo na to povlađivali. — Veli: tamo mi je dom pod nosom, a ako si ovdje zaželim mamicu, moram se voziti sate i sate do Zagreba. Inicijator puta je isprva beznadno gledao u nas, a onda mu je postalo jasno, da mi ovako govorimo u velikoj razdrganosti. Naravno, na koncu smo zaintančili, da je u istinu šteta, što Jahorina nije bliže Zagrebu.

Interesantno je bilo posmatrati na Jahorini zalaz sunca. Čim je sunce zašlo za planine, na nebu se stala redati divna skala boja, u kojoj je prevladavala čudna opalno-zelenkasta boja. Kad je konačno prevladao violetni ton, već su se uvlačile u doline tmine, a na svodu se počele paliti prve svjetiljke.

Za mjesecine je bilo — banalno rečeno — upravo čarobno. Jelici

i borovi, obučeni u debelo vatirana odijela, dijelili su s nama veličanstvene ljepote noćne tišine.

Sasvim drugi izgled ima noć osvjetljena bakljama. Baš one večeri, kada smo se uspinjali od stanice Pale prema Bistrici (a to je pola puta do Doma Prijestolonasljednika Petra) nije bilo mjeseca. Mislim, da je bio mlađ. Naši su s time računali, pa su uzeli sa sobom baklje, koje su sjajno poslužile. Baklje su sablasno plamsale i bacale krvave odsjeve po snijegu i stablima. Meni je čitava naša povorka izgledala kao neka ekspedicija, koja se žuri kroz noć, da pritekne nekome u pomoć.

Večeri u Domu Prijestolonasljednika Petra prolazile su vrlo ugodno. Neki su igrali šah, neki opet karte, a većina nas je »pevalo pesme stare, vuz beglajtung si gitare«.

Kako su muslimani praznovali bajram, došlo ih je dosta na Jahorinu, da se provedu u prirodi. Bila je s njima i jedna emancipirana djevojka, koja već sigurno i lijepo vozi. Večerom su se izmjenjivale njihove pa naše pjesme, tako da se tu mogao čuti pravi jugoslavenski karišik. Muslimani su nama zapjevali »Još nijedan Zagorec«, pa »Lepa je cvanciga«, a mi njima za uzvrat po koju njihovu. I tako je krst s polumjesecom tvorio divnu harmoniju. Katkada se čuo usred pjesme prasak kubure. To je samo potenciralo raspoloženje.

Bilo je dana, kada nismo bili za podvige većega stila. Prosto nam se nije dalo kretati velikim prostorima. Tada smo uživali u malim spustovima ili bi se pružili po skijama i predali milovanju sunca... Sva sreća da smo imali sa sobom dosta vazelina!

Jednoga dana sjetila se naša »supatnica« Ela, da bi još jednom pogledali one čudne snježne figure. Mi gore do njih, ali gle! Sunce im je s jedne strane otalilo njihova odijela. Izgledale su jadno i otrcano, onako napô razodjevene. Sva sreća, da ih je Vlado pohvatao u potpunoj krasoti u svoju foto-kameru dan, dva prije.

Već smo gotovo zaboravili na lutanja maglom i vjetrom. No sjetili smo se s ugodnošću onih časova, jer je sunce tako nemilo palilo, da smo zatražili zaklona i željeli bar koji oblak, da nas obrani od nasrtljivih strijela Febovih. Spuštali smo se drugim krilom Jahorine, koji je bio još neizbrazdan. U tom dijelu ima mnogo vrtača, koje pružaju lijepe prilike za skokove. Uz Voju postadoše i naši »skakavci«.

Vidjeli smo i snježnih tunela. Plohe, koje su bile izložene stalnom djelovanju vjetra, imale su čudne formacije snijega.

Usput smo pohodili Crni Vrh (1789), a da se još jednom naužimo širokoga vidika, uspeli smo se na drugi jahorinski vrh Jahorinu (1910 m).

Bóca Krupa 18.VIII.1933

Ján Topoľčík

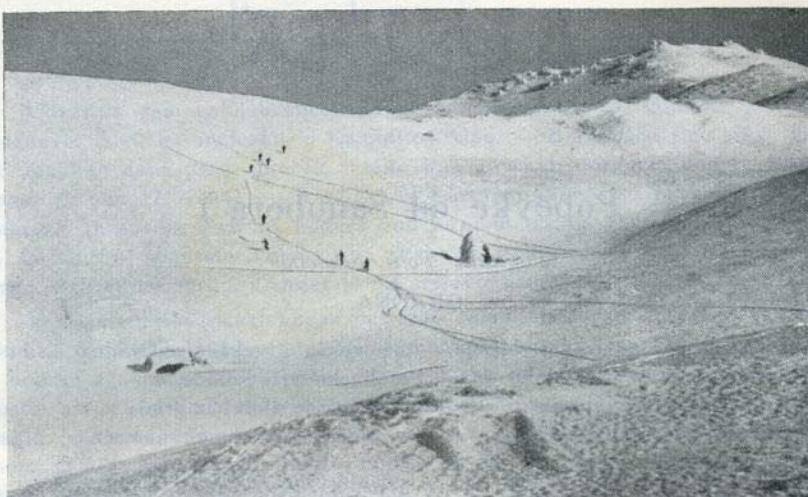

Foto: Vlado Horvat

Jahorina: Spustovi

Na povratku prema domu vidjeli smo morževe, dakako iz snijega i dok smo se smijali toj igri prirode, nismo ni opazili, da su u nevelikoj udaljenosti od nas vukovi (ali ovi nisu bili od snijega). Neki su doduše htjeli, da su to psi; ali zar je u Bosni čudno susresti vuka? Uostalom, oni su se tako divno ponijeli prema nama, da smo im bili od srca zahvalni. Danju nijesu opasni i bježe od čovjeka. Od nas su bili udaljeni kojih šesdeset metara, ali kad su čuli kako urlamo i galamimo, pobegli su glavom bez obzira prema vrhu, odakle smo se mi upravo spustili.

Za čitavog boravka na Jahorini pratili smo vremenske prilike u Zagrebu, jer nam je požrtvovni Jakica redovito donosio poštu. »Žalili« smo, što smo otišli iz Zagreba baš onda, kada je na Sljemenu napadalo toliko dobrog snijega za sport, da su negdje Zagrepčani gladili brade od zadovoljstva.

Došlo je vrijeme povratka. Domaćima smo srdačno zahvalili za usluge, kojima su nas obasuli. Oprostili smo se od njih i od jahorinskih livada, prikopčali skije i otklizili divnim spustom put Pala. Naše skije su tiho šutale oprosne riječi potoku, koji nas je pratio neprestano mrmljajući pod debelim snijegom. Nakon idealne vožnje od dvanaest kilometara skinuli smo skije tek na kolodvoru u Palama.

Kući smo se vratili opaljenih lica, očeličena tijela i vedrih misli. Svojima smo donijeli jahorinske svježine i ispričali im ugodne uspomene s te lijepe bosanske planine.

Eh, samo da nam je malo, malo bliže!...

LISNAK

Popevke od Sanobora¹⁾

Bogumil Toni, Samobor

GRADNA.

Kak srebro se Gradna blišće,
klokoće v bregu i dolu,
pastiric prebira vu pisku
pri njoj vu tihemu molu.

Po vodi se kupaju dečki,
zibleju gdagda se čuni,
a srebro još jakše odseva
kad mesec izide puni.

Se vekša i vekša je Gradna,
melinske vrti kotače,
slaviček je zletel iz grmja
v plitkem si klunek namače.

Po njoj vam plavaju race,
bistrengi gdigdi blišće;
jen ribič se vprl je pri Gradni
i vu nju vudicu hiće . . .

NA STRAŽNIKU.

Jos sikud je snega se puno
vu Stražniku našem ga ni,
vu Stražniku, na sunce, vu šumu
to srce si sako želi!

Nad bregum je nebo tak plavo
i šuma kak da se mladi,
proletje bi bilo vre celo,
al veter još malo hladni.

V živici vuz bele putičke
vre cvetje se prvo budi,
a drugud još spijeju cveti
vu svet im se još ne mudi.

Vu bregu su puti se suhlji
i saki je lušni tak put,
kukovače kad dojdeku k nam,
tam prve buš mogel začut.

Po bregu jen starček sad ide,
na klup se je z buturum sel,
počival se — gledel v dalinu,
na suncu se toplemu zgrel!

STARI GRAD.

V polnoći vu Starem gradu
veliju da nekaj zmir tuče;
vani je mir, a znutra čuješ
zdihanje, veter kak huče.

Je l su duše to gospodarov,
oplakat grehe si šteli
ki nekad vu moći su bili
i purgare stare su gneli?

Il je Dora, rožica lepa,
kaj išče tam svojega Pavla,
i kad ga ne najde — zdihava
i s plačum vu gradu se vjavla.

¹⁾ Priopćujemo ove pjesme o Samoboru, poznatom i omiljelom izletištu mnogobrojnih naših planinara.

Boravak na Krvavcu

Skopal Aneška, Zagreb

Odzvala sam se ljubaznosti svojih kolega tehničara, koji me pozvaše na višednevni izlet, na smučanje u Kamniške Alpe. — S radošću smo se pripremali već nekoliko dana pred odlazak. Teško smo dočekali određeni dan te tako krenusmo vlakom 17. veljače u Kamnik. Iz Kamnika krenusmo preko Sidraža i sv. Ambroža, te poslije 5-satnog hoda a pod teretom teškog nahrptnika i sa smučama na ramenu stigosmo napokon na prekrasni smučarski predio na Krvavec. — Sunce je direktno žarilo, a snijeg je bio upravo sjajan za smuk.

U našoj bajtici očekivali su nas već ostali članovi našeg društva, koji su nekoliko dana prije nas ovamo stigli. Skuhali su nam čaj Ispili smo ga i nahranili se dobrom žgancima. Natakli smo odmah daske na noge, pa se u divljem smuku spustili niz brije, da bi se odmah zatim popeli na susjedni, na tako zvanu Krišku, odakle je opet odličan spust prema Jezercima. Čudno, zaboravili smo na sav umor. Kao da ga je neko rukom odnio! Ta ko bi mogao odoljeti tako divnom terenu, a da ne pokuša još istog dana svoju vještinu?! Vratili smo se u našu bajticu tek onda, kada se je smrklo. Tu istom vlađaše radost i dobra volja. Kada kažem »bajtica«, morate sebi zamisliti malu pastirsку kućicu sa dvije prostorije, t. j. kuhinju i spavaonu. Sve je vrlo primitivno uredeno. Imali smo tu samo toliko posuda i stvari, koliko nam bijaše prijeko potrebno. — Poslije obilne večere nastala je svirka i pjesma. Treba da znate, da smo imali sa sobom gitaru, harmoniku i dvije orgljljice. Do kasno u noć bi provodili prijatne večeri u pjesmi, priči i kartanju uz dobru čašu čaja, punša ili crne kave. Onda bi se spremili na počinak, na primitivne postelje od dasaka, na kojima se nalazila samo slamnjača. Vjerujte, prijala nam je i taka postelja poslije dnevnog napora.

U jutro rano bilo je ustajanje. Svaki je imao svoj posao da izvrši. Svaki danji doručak bila nam je klin-čorba i žganci. Kuhali smo dašto sami, t. i. onaj koji je bio toga dana dežuran. Rijetko kad bi zalutao koji nosač, koji nosi obično namirnice u planinarsku kuću, udaljenu četvrt sata od nas, te nam donosio po koju bocu mljeka. Da znate, kako bi tada halapljivo pili bijelu kavu! A onda svaki po jednu skuhanu kobasicu i malo palente u torbu, pa hajd na okolne ture za čitavi dan! Kruh nam je nestao već prvih dana, tako da smo s kukuruznom palentom ili žgancima bili više nego zadovoljni.

Sa Krvavca imali smo prekrasne ture na Zvoh, odatle preko grebena na Mokricu. S druge strane opet divan izlet u Koren, gdje se nalazi otvorena pastirska bajtica, u kojoj smo kuhali čaj, odmarali se te kretali dalje na vrh Kompotele, na Kalce, a još dalje na čuvene Duge njive. Ljepšeg terena za smučanje ne možete zamisliti. Sa svakog vrha posmatrali bi prekrasnu panoramu, koja se pred nama pružala. Posmatrali smo s ushićenjem one gorske divove niže od nas, dok su se doline pružale pred nama kao na dlanu. S druge strane uzdizale su se prekrasni vrhovi Kamniških Alpa: Grintovec, Plenjava i dr. Tako su nam se pričinili bliži, da bi ih skoro rukom dohvatali. Razdvajala nas je nažalost Bistrička provalija. Sa vrha Mokrice se osobito lijepo vide ti planinski vijenci kao i Kamniško sedlo i Korošica. Grebeni su nas mamilili sve dalje i dalje. Nadali smo se doći do Korkorskog sedla. Nažalost je to bilo nemoguće. Nismo imali sa sobom dereza niti konopca, pa se nismo htjeli izlagati kakvoj nesreći.

Vraćajući se na Kalce, imali smo osobitu sreću da vidimo čuveno alpsko čudo: gloriju. Planinari kažu, da je sretan onaj, koji ju vidi! I zaista! Puno sam slušala govoriti o toj glorijsi. Pričali su mi o njoj kao priču. Sada međutim imala

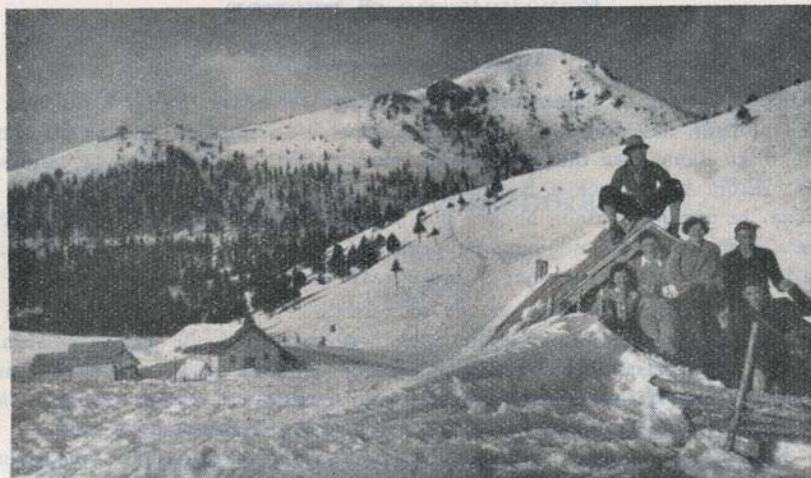

Foto: Miro Dermelj

Bajtice na Krvavcu

sam priliike, da je zaista vidim. Da vam objasnim što je to. Stajali smo na brijeđu Kalce (oko 2000 m) pored križa, koji označuje vrh. U kotlini Kamniške Bistrice prostirala se je pod nama gusta magla. Oblaci su nam izgledali kao valovito more dok su vrhovi planina izvirivali kao ostrva. Iznad nas divno plavo nebo bez i jednog oblačka, a sunce je pripeklo kao usred ljeta. Divan je to osjećaj nalaziti se nad oblacima! — Odjednom smo u oblacima pod nama opazili odraz cijelog našeg brijeđa zajedno s križem i ljudima. To je bio zaista prekrasan prizor. Eto, to je glorijsa. Još više smo bili zadivljeni, kada se malo za tim pojavila duga u samim oblacima upravo blizu križa. Bili smo zaista zapanjeni ovako divnim skoro nevjerojatnim događajem. Dugo smo tu stajali nijemi, uživajući svaki za se i diveći se svemušoćoj prirodi. Uskoro nam je i sunce zašlo, glorijsa je pomalo nestajala, a mi smo se puni osjećaja vraćali, sretni što smo vidjeli glorijsu, koju smo dosada samo kao priopovjetku poznavali. Uputili smo se sa sedla Mokrice po krasnom terenu prema Korenu. Ne da se opisati taj krasni smuk, koji se nalazi baš tu sve do bajtice u Korenu. Kristalni snijeg nam je uđovostručio lijep smuk. Po danu otopljen, po zalasku sunca zamrznut. Osobito su lijepo prevozili taj strmi teren naši odlični smučari Miro i Cveto. Kao munje su proletjeli mimo nas, ostavljajući iza sebe u snijegu krasan trag pravilnih lukova.

Do našeg prebivališta svega još jedan sat hoda. Skinuli smo smučke, jer je strmina prema Kriški pod Zvohom dosta opasna. Mislim, da ne bi nikome bilo priyatno odletjeti niz kakav plaz, te se na taj način voziti besplatno u dolinu. Na tom prelazu je snijeg bio mjestimice od vjetra očišćen, te je ostala ledena kora. Nije laka stvar prelaziti ovake ledene ploče, pogotovo ne, ako su strme. Trebalo je sjeći stepenice, pažljivo postavljati svaki korak, da se čovjek ne oklizne. Odmah za tim nailazite na duboki snijeg, koga je tu vjetar navijao, pa upadate do pasa u njega. Nije lako ni izvlačiti se iz takvih rupčaga. Ovake teške prijelaze imali smo samo mjestimice i to u prijelazu pod Zvohom. Pazili smo dakako, da nas kakav sniježni plaz ne dohvati. Istina u tom kraju nisu plazovi česti, ali smo ipak sreli po koji manji. Često smo čuli kakvu oveću lavinu, koja bi se s druge strane, negdje u daljini otkidala i s velikom grmljavinom stropoštala u dolinu.

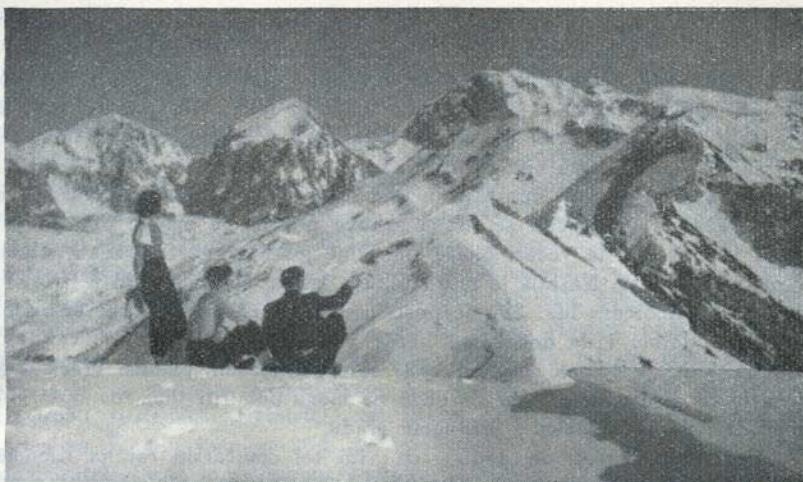

Foto: Miro Dermelj

Pogled na vrhove Kamniških planina

U glavnom imali smo prekrasne sunčane dane. Pocrnili smo dakako kao čokolada. Mislim, da poznajete moć glečerskog sunca, koliko je ono zdravo, a koliko znade biti i opasno, ako se čovjek ne zna čuvati od opeklina. Između nas je zaista nastala prava utrka ko će bolje pocrniti, ali smo se i mazali uljem, da je sve curilo s nas. Dobro smo pazili, da nam se ne dignu mjeđuri.

Na veče bi nas naša bajtica opet primila u svoj zagrljaj. Skuhali bi makarone, rižoto ili što slično, primali bi i goste iz susjedne bajte. Čak i iz planinske kuće dolazili bi k nama u posjete, jer kod nas im se činilo veselije. Uvijek je veselo orilo od pjesme i svirke. Naš sjajni baritonist Pavle otpjevao bi nam štogađ lijepa uz pratnju gitare. Prisutan je bio i Janez, slavni tenorist na našoj univerzi, i eto duet je već tu. Pomagali smo i mi drugi, tako da je nastao uskoro i čitav zbor. Odigravali bi i koju partiju taroka, činčina ili šnapsla, a zatim se razišli na počinak.

Davno bijaše već sumrak, kada su me zamolili, da im odsviram na gitari uobičajenu serenadu. Da, sa zadovoljstvom sam to i činila i sama raznježena pod uplivom onih prirodnih krasota, koje vidimo na gorostasnim našim Alpama. Čovjek zaboravi na sve brige. Zaboravi na dolinu i svijet. Odsječeni od sve civilizacije ne marimo doznati, što se događa u dolini.

Sutradan bi se ponavljalo isto: pjesma, kuhanje, pranje posuda, pospremanje bajtice, a zatim u divlji smuk niz ogromne padine! Sunčanje na svaki način, pa onda opet smuk! Trenirali smo svakako i za slalom i za spust. Improvizirali smo od granja vratašca i prolaze. Same su nam služile i rijetko izraštene jele i borovi, koji se baš tu oko bajtice nalaze. Osim toga bi se u redu postavljali niz strminu, te bi svaki pojedinac kružeći oko drugoga morao opstatи u lijepoj kristijaniji na mjestu, koje je njemu određeno bilo. I to je išlo naizmjence u brzom tempu sve do podnožja. Isto tako smo uz brijeđ išli na zapovjed u redu uz kakvu pjesmicu a okretali bi istočasno smučke lijevo ili desno. Lijepo je bilo posmatrati složnost i bratstvo naših kolega. Divila sam se zajedno s mojom kolegicom Adom tim drugovima, koji su se tako lijepo slagali i činili jedan drugom sve najbolje. Divile smo se i samima sebi, što smo ih slijedile na svakoj stopi, izdržavajući svaku turu

bez prevelikog umora i ne dovodeći ih do toga, da bi požalili, što su nas povelj. Nismo im smetali u slobodnom kretanju. Nismo ni zaostajale tako, da bi nas morali čekati. Veće nesreće ili nezgode nije bilo, osim što je naš Pavle slomio smučke pri jednom skoku i što se tužio na svoj lakat. Na pitanje zbog čega ga boli, šaljivo je odgovorio, da mu je lakat pač u snijeg. Smijali smo se toj krepkoj šali, a takvih nam nije nedostajalo.

Punih 12 dana proveli smo tako u tom krasnom smučarskom kraju na suncu i snijegu. Nažalost naoblaci se. Naše vrhove pokrila je magla. Snijega je zapalo pola m. novog. Iste večeri bijaše smučanje još idealno. Sjutradan nam južni vjetar pokvario snijeg. Nastala je teška tekuća masa. Teško je bilo u takovu snijegu izvesti i najobičniji luk. Sve je postalo nekako žalosno, te se riješimo, da se vratimo u dolinu i da dočekamo ljepše vrijeme.

Čudno, kako je čovjek smrknut kada se s gorostasnih planina vraća u grad. Ne znam kako je drugima, ali ja seugo ne mogu pomiriti time, da opet hodam po pločniku i da se nalazim u prašnome gradu.

Svakom toplo želim, da podje i da vidi taj smučarski raj na Kamniškim Alpama. Vjerujte, ljepšega nećete naći ni u inostranstvu.

Spremam se za Uskrs na Korošicu. Opisat ću vam i ovaj još ljepši smučarski kraj. Vas će smučare bez sumnje zanimati. Zar ne?

Watzmann

Stanko Šafar, Koprivnica

Watzman je iza Zugspitze druga planina po visini i ljepoti, i kao što Zugspitze ima na svom podnožju jezero, tako se i istočno stijenje Watzmana sa svojom visinom od 1800 m podiže upravo iz Königsse-a. Watzman je vrlo lijepog oblika i gledan s Untersberga, Gölla i Gaisberga upada sa svojom oštrom piramidom u oči. I nije bilo čudo, da sam mnoge manje planine odbacio, te sam već u kasnu ljetu pošao na Watzman.

Bila je subota, dan prekrasan — kasno poslije podne došao sam vlakom iz Salzburga do stajališta Gmünd-Brücke. Cesta me doveđe do seoca Ilsank, odakle sam se počeo uspinjati jahačim putem kroz šumu — pokraj gostionice Hamerstil do planine Lahneralm. Ovdje su mi goveda — pasući po obroncima — priredila lijepi koncert sa svojim zvoncima. Uspon je postao jači i za kratko vrijeme bio sam već visoko nad tom planinom. Dobio sam lijep pogled na visoki Göll, upravo zalazeće sunce dalo mi je ono divno alpsko rumenilo. Stao sam jedno vrijeme i gledao preko na Göll i prisluškivao zvonjavi sa planine ispod mene. Sretan i zadovoljan, zaboravivši časkom na običnu svakidašnjicu, uživao sam u božanstvenoj prirodi, i Bog zna, kako dugu bi ostao na tome mjestu, da nije rumenilo zalazećeg sunca iščešlo. Polako sam prolazio dalje — kao da nemam cilja — polak Lovačke kolibe na t. zv. Mitterkasern, te planine Salzalm i dok sam došao pod Salzkopfl (1930 m), na kojem se nalazi planinski hotel »Münchner-haus«, bilo je već sasvim tamno. Po mnogobrojnim okukama došao sam oko devet sati napokon do same kuće, gdje je posjet bio dobar. Mnogo Nijemaca iz Reicha došlo je da se uspnu do prvog vrha ili najdalje do drugog vrha Watzmana. Kako treći vrh nije bio osiguran kao prva dva, koja su bila dobro sapeta u okove, to je primao samo odabrane posjetioce. Brzo sam pošao spavati, da se odmorim za slijedeći dan i da čim ranije mogu ustati. Ujutro, bolje rečeno još u noći, kad sam ustao, mjesec je još uvijek obasjavao kraj. Poustajali su već i drugi planinari i spremali se za polazak. Mnogo njih

me već preteklo, pa sam se morao požuriti, zato sam udario prijekim putem prema prvom vrhu, zvanom Hocheck. Pod istim vrhom dostigao sam jednog starijeg iskusnog planinara iz Reichenhalla i s njime sam išao dalje. Došavši na glavni vrh (2714 m visok), našli smo već neke planinare gore, od kojih su nam se trojica priključila za daljni put preko južnog vrha. Izgled sa vrha je bio odličan, ovoga dana napose, jer je zrak bio sasvim čist. Lijepo se vidi Gross Glockner, Gross-Wenediger-Wilder Kaiser, Loferer Steinberge, Stemerne Meer, Hochkönig, Tennen Gebinge, Wachstein, Untersberg, Reiterwahn, a u neposrednoj blizini Hochkalter, Hoher Göll i Hagen Gebirge u daljinu kosine Centralnih Alpa, a duboko dolje pod samim stijenama veličanstveni Königssee. Pošli smo dalje. Sada sam bio već vodič male, ali vrlo šarene grupe. Tek sam im napomenuo, da mogu ići samnom, ali na svoju vlastitu odgovornost. Nisam se htio vezati uz sasvim nepoznate ljude. Prelaz do južnog vrha bijaše dosta težak i zato je polagano napredovao. Na samom južnom vrhu naišli smo na jednu grupu austrijskih alpinista, koji su mi brzo priznali moju tešku službu. Silaz prema Weinbachstahu vodi po sipinama i tu sam se riješio moje neugodne pratičnje, koja je svojim nespretnim silaženjem počela valjati cijele lavine kamenja. Morao sam se s mojim prvim partnerom skloniti za jednu pećinu i pustiti ostalu trojicu proći, jer im se strašno žurilo radi žeđe. Sigurno su već gore na Watzmanu uhvatili vonj piva od Sv. Bartola. Polagano sam silazio s mojim starijim partnerom niz sipinu do samog njezinog kraja, koji je bio obrašten travom, te nam tako nudio ugodno počivalište. Odložimo uprtnjače, zavalimo se na mekanu tlu, uživajući na ugodnom suncu. Bili smo gladni, ali u prvom redu žedni, a vode nigdje. Neko vrijeme smo tako mirno ležali, ali neki čudnovati šum u blizini našoj nije mi dao nikako mira. Ustao sam i počeo pretraživati okolicu, pak sam našao tekuću vodu niti 3 metra daleko od nas. Alaj sam se slatko smijao »pametnim Nijemcima«, jer sam znao, da u Wimbachthalu neće naći vode. Dugo smo se odmarali i napokon smo se teškom mukom odlučili na povratak u dolinu. Naskoro smo se morali rastati, jer su se dolje na sedlu razdvajali naši putovi. On je išao u Wimbachthal, a ja sam krenuo na Königssee. Kod Sv. Bartola naišao sam još jednom na onu trojicu Nijemaca, koji su u gostionici (bivši samostan) uživali kod piva i pričali o svojoj turi. Motorni čamac donio me na kraj jezera, odakle sam željeznicom sretan i zadovoljan bačen natrag u Salzburg, natrag u običnu svakidašnjicu, da snujem već slijedeći izlet.

Književnost

Gimnastika skijaša. Vježbe za djecu, naraštaj i odrasle. Priredili Milan i Vladimir Janković. Zagreb 1933. — Mnogogodišnje iskustvo priredivača ove knjige, da se kod skijanja i previše nezgoda zbiva, dalo je poticaj za sastav ove priručne knjige. Nije dovoljno imati za skijanje volje i oduševljenja, imati odijelo, cipele i skije. Najvažnija je priprava: okretnost i izvježbanost mišića, zglobova i njihovih veza, kosti, pluća i srca. Da se sva ta tjelesna dobra pri skijanju uščuvaju a ne oštete, opremljena je ova knjižica potrebnim uputstvima i savjetima. Tko ih posluša, izmaći će nesrećama, a zadovoljstvo će biti potpuno, baš tako kao što je uvijekiza temeljito zamišljenoga, pripravljenoga i dovršenoga djela. Tko u skijanju želi napredovati, treba da se drži ove knjige. Napredak u skijanju nije nikakva tajna, nije vlasništvo tek nekih pojedinaca — vele pisci ove knjige.

Vrlo su dobro uradila braća Jankovići, što su na početku svoje knjige prikazali postanak i razvitak skijanja. Taj uvod u sam šport podaje pogled na interes raznih naroda, pa i našega, za skijanje bilo iz koristi ili iz čistoga sportskoga osjećanja. Tko upozna povijest skijanja, lako je zaključiti od kolike je važnosti gimnastika skijaša. Ova, iako nije opsežna, ipak je peterodjelna. Ona sadržaje: 1. vježbe za ruke i muskulaturu prsnoga koša, 2. vježbe za noge, 3. vježbe za bokove i trup, 4. vježbe za umirivanje, 5. vježbe za srce i pluća. Za takove vježbe, koje se mogu opravljati kod kuće ili u gimnastičkim prostorijama, traže pisci vrijeme od 15 minuta na dan. Kako će se te vježbe organizirati i izvesti, o tom pisci daju potanja uputstva, koja su podijeljena u 20 skupina. Na kraju je navedena i literatura o skijaškom športu. Knjigu preporučamo.

Dr. A. C.

Plezalna tehnička. — M. M. Debelakova. Ljubljana 1933. — Slovensko planinsko društvo u Ljubljani počelo je izdavati »Planinsku knjižnicu«, od koje druga sveska donosi priručnik za planinske penjače. Vrlo je zanimljivo, da je tu knjigu iz velikoga iskustva svoga napisala ženska, a opremio ju sa crtežima također na glasu penjač Edvard Deržaj.

Knjiga je pisana odlično. Iako se cijeli njezin sadržaj bavi s čistom tehnikom tjelesnih napora i kretnja, te upućuje u opremu penjača, u njegovu vještinu s rukovanjem oruđa, u njegovu okretnost kada prolazi stijenjem, žlebovima i kamnimima, ipak su sva ta uputstva prodahnuta takovim idealizmom, koji uzgaja dušu ne samo penjača, nego i onoga, komu je taj akrobatski planinarski šport tuđ i dapače odvratan. Ima u toj knjizi nešto toploga i srdačnoga, što etički podiže i smiruje. Pomislite, knjiga, koja te upućuje u takve vratolomije, kakvih nigdje nema, govori o životu više, nego li ona, kojoj je sadržaj — život. Jedno nam se mjesto jako usjeklo u pamet, a to je u ovoj odličnoj knjizi opomena: »Smrt u gorama nije junaštvo. Križ na gori neka nam je uvijek istinski memento, što više znak, kod kojega poslije očišćujuće borbe treba da zahvalno odložimo svoju penjačku vrpcu.«

SPD je ovom knjigom zaslužilo pohvalu, to više, što je ona potekla iz pera iskusne i vrsne »plezalke« Debelakove.

Prva pomoč in reševanje v gorah. — Dr. Bogdan Breclj. — Ljubljana 1933. To je 1. sveska »Planinske knjižnice«, koju je napisao planinar liječnik sa svrhom, da uputi planinare, kako im valja postupati u raznim slučajevima omaglice, nenadanog oboljenja, lakih i teških ozljeda, a naročito u nesrećama.

Obje ove knjige dobro će poslužiti svima, koji se daju na teške planinarske ture, a napose onima, koji u planinarstvu počinju. Cijena je prvoj knjizi Din 15, a drugoj Din 12, a mogu se nabaviti putem pisarne SPD u Ljubljani.

Dr. A. C.

Umjetnost

Pokret umjetničke fotografije III. — Mjesečnik za sve grane fotografije »Foto Revija« ne zaboravlja nikada na planinsku fotografiju. U ovogodišnjem 1. i 2. broju napisana su dva naročita članka, koja dokazuju, da je zanimanje za planinarsku fotografiju prešlo iz užega planinarskoga kruga u širi krug, koji u planinskoj fotografiji ne traži objekte puke znanosti, nego hoće, da u snimkama tih objekata impresivno djeluje izvjestan ukus i izvjestan osjećaj. Prema tomu snimke planinske fotografije treba da su prodahnute, iz njih treba da se izvija autorova duša. Tako će objektivna vrijednost sadržaja, što ga pruža planinska fotografija, dobiti subjektivnu notu, koja će izvršiti pravo ono djelovanje, što no se od snimaka planinske fotografije želi i zahtijeva.

Odličan pobornik ovoga pravca u planinskoj fotografiji jest tajnik zagrebačkoga foto kluba g. August Frajtić. Njegovi sastavci u Foto Reviji imaju tu svrhu, da planinarske fotoamatere potaknu na težnje za umjetničkim stvaranjem. U svome članku »Zimska planinska fotografija« daje nekoliko vanrednih savjeta, kako će planinari, naročito njihovi skijaši, provesti tehniku snimanja, da im rad donese takove efekte, koji će imati trajnu vrijednost. Mi upućujemo na taj članak sve naše fotoamateure, jer ga zbog velikih i važnih podataka ne možemo skraćena ovdje prikazati. To ćemo učiniti s drugim njegovim člankom »Planinska fotografija«.

Svrha ovoga Frajtićevoga članka jest ta, da svakom fotoamateru poda jasne i razgovjetne pojmove o planinskoj fotografiji. »Planinskom fotografijom« nazivlje Frajtić onu granu fotografije, koja svoj rad fundira na potrebi planinarstva, a ta je čisto znanstvena. Ona traži topografske, geografske i geološke snimke, koje će pružati podatke o formaciji tih mjesta, o karakteru raznih prelaza, uspona i t. d. Takve će snimke predstavljati pravo blago za arhiv svakog planinarskog društva, a njihove će fotosekcije imati družnost, da taj materijal sabiru i da ga pomoći zornih predavanja prikazu. Ali to nije dosta. Planinar, penjući se po brdima i putujući novim krajevima, treba da zađe u područje umjetničke fotografije. Po pravilima umjetničke kompozicije odabrat će visinu horizonta, snimat će samo, ako ima lijepih oblaka, u oprede će postaviti odgovarajuću stafazu ili osobe ili životinje ili će odabrati kakvo zgodno drvo, tražit će naročiti efekt svijetla, naročite sjene, razne diagonale i ravnoteže u kompoziciji. I portreti raznih tipova, socijalne studije iz nekog kraja, genre slike sa sela, mrtvi ali osebujni predmeti nekoga kraja mogu na planinarevu putovanju doći do riječi i izražaja. To su objekti umjetničke fotografije. Čiste planinske i športske planinske snimke nisu motivi, nego su znanstveni rad, koji spada u društvene arhive, da budu pri ruci za teoretska predavanja. Planinar, koji na svom putu snima po pravilima umjetničke kompozicije, potaknut će u mnogome želju, da divnu prirodu, reproduciranu u umjetničkoj fotografiji, i svojim očima neposredno gleda. Dakle planinareva umjetnička fotografija u prvom je redu sama sebi svrhom, kao i svaka umjetnost, a uza to je vanrednim sredstvom propagande. Tako je! Na prвome mjestu umjetnička svrha tehničkoga rada, da uzmogne izvršiti konačnu i najvišu svrhu našega života na zemlji: podizanje čovjeka do ideal-a savršenstva.

Fotosekcija podružnice »Velebit« u Sušaku održala je anketu, na koju je došao velik broj sušačkih fotoamatera. U toj sekciji ima 25 posto organiziranih, a 75 posto izvan organizacije. Specijalnom granom fotografije bavi se 2 posto, a ostali snimaju općenito, 38 posto izrađuje slike sami, 10 posto djelomično, 52

posto daju snimke na izrađivanje. Po koji stručni list prate 30 posto. Zaključeno je, da se svi mjesni fotoamateri udruže, da se drže stručni tečajevi i stručna predavanja, da se prirede izložbe fotografija o Hrvatskom Primorju.

Dr. A. C.

Iz časopisa i novina

Planinski Vestnik, što ga izdaje SPD u Ljubljani, promijenio je ove godine vanjsko ruho. Inače se izdaje u istom opsegu kao i pređašnjih godina. Pred nama su 1. i 2. sveska godine 1934., pa moramo iskreno reći, da su oba sveska na zanimernoj visini tako, da nipošto ne zaostaju za planinarskim časopisima ostalih većih i naprednijih naroda. U prvom redu upada u oči oprema časopisa finim umjetničkim papirom, na komu su otisnute izrazite i jasne slike. A ove podižu vrijednost cijelog časopisa. U 1. svesci Jos. Wester diže spomenik uredniku Planinskog Vestnika dru Josipu Tominšeku prigodom dvadesetgodišnjice njegovoga neprekidnoga uredničkoga rada. — I mi se radujemo toj rijetkoj planinarskoj slavi i želimo, da odlični taj kulturni radnik nastavi svojim djelovanjem do Božje volje. Dr. Josip Pretnar opisuje svoj pohod Po planinama Južne Srbije. Ovaj je opis obuhvatuo u 1. i 2. svesci grebene Peristera i krajeve preko Galičice, pa će se on nastaviti u slijedećim sveskama. Opremljen je vanrednim slikama u tekstu i u prilozima, pa i jednom zemljopisnom skicom. — Dr. H. Tuma nastavlja u 1. i 2. svesci svoje članke u prošlogodišnjem Vestniku o »Beneškoj Sloveniji« prikazujući političku i kulturnu povijest Slovenaca, koji žive na prostoru Furlanije. Vrlo interesantni povjesni izvodi. — Dr. Svetozar Ilešić opisuje i slikama predočuje Planarske »planine« na Slovenskem. — Oduševljena »plezalka« M. M. Debelakova priopovijeda svoje doživljaje, koje je njoj i njezinim drugovima pružila »Severna stena Velike Mojstrovke«, pokazujući na slici crtom puteve, kojima su se na vrh uspinjali. — Mara Mohorčić na dušak veselo čavrila o smučarskom tečaju godine 1933. prateći ga popijevkom »Tam sem hodil po planincach«. — Zanimljiv i ugodan izlet »Okolo Pršivca« nad Bohinjskim jezerom opisuje sa slikama Dr. A. Brilej. Ljepotu Dolenjske pokrajine reprezentira članak »U bukovoj sjeni na Gorjancima«, što ga je napisao i oslikao Viktor Pernat. — Ima tu i jedna ideološka želja, da »Raširimo svoj planinski obzor«, koju ispovijeda A. Kopinšek, i napokon planinarski felton »Junakinje naših gora«, što ga je vanrednim stilom eksponirala Mira Povhova, a onda se sav taj sadržaj završava planinarskim obzorom i društvenim vijestima i obavijestima. — Planinski Vestnik ima oko 2000 pretplatnika. To je svjedodžba planinarske svijesti.

Kako će Lika postati turistički kraj? U Zagrebu je počela izlaziti »Lička Sloga«, koja ima zadaću, da unapređuje gospodarstvo i prosvjetu vrelte a prekrasne Like i Krbave. U 1. broju posvećuje ta novina članak turizmu, pa kako je pisan ispravnim shvaćanjem i ljubavlju za ljepotu svoga kraja, mi ga u cijelosti ovdje donosimo.

Lika ima najglavnije prirodne uvjete za turizam, a one drugostepene (hoteli, komfor, solidnost i t. d.) moramo odgojem, jakom voljom i radom stići. Turizam bi Lici u skoroj budućnosti mogao davati ono, što joj je nekad davala Amerika.

Ima nekih sitnica, lako uklonivih, koje i strancu i domaćem zapinju u oko. Lika nema svojih razglednica ili ima tu i tamo tako slabe, da bi bolje bilo, da ih i nema. U mnogim mjestima jedva ćete dobiti lijepu snimku samog mjesta ili koje ličke prirodne ljepote, ali više ćete naći škandaloznih karata njemačkih i Bog te

pitaj čijih, koje valda Švabe i prave zbog Like i sličnih krajeva. Ovakve karte ne bi smio nijedan Ličanin nikome slati, a bogme nijedan lički trgovac ne bi ih više smio prodavati, jer nam mogu samo škoditi u stranom svijetu i kod kuće, a napokon šteta je svaku paru dati za njih. Onda se radije služimo poštanskim otvorenim dopisnicama.

Svako mjesto u Lici i svaki trgovac, koji drži razglednice, morao bi imati u prvom redu fotorazglednice prirodnih ljepota Like kao i snimke svog mjesta i okolice. Svuda bi se morale naći snimke iz Velebita, s Plitvičkih Jezera, Švice, Samograda i t. d. i t. d. jer su ove ponos svakog Ličanina, pa stoga mora svaki nas uvijek i propagirati putem lijepih razglednica te naše prirodne ljepote.

Mnogi se izgоварaju da nema dobrih snimaka. To ne стоји. Ima ih, samo ih niko ne traži, a bogme se niko ni ne brine, da ih baci u promet, već ih ljubomorno čuva u kakvu albumu i posiplje naftalinom, da mu ih moljci ne izjedu.

Naša je »Sloga« dala izraditi par hiljada foto-razglednica s dvadesetak najboljih snimaka iz Like i ličkog Primorja, pa ako bude odziva, nastaviti ćemo dalje. Pokucali bi na vrata naših fotoamatera, da nam i oni dadu iz svojih bogatih fotoriznica reproducirati najbolje snimke, tako da bi ukratko dobili na razglednicama gotovo sva naša mjesta, gore, vode, spilje i t. d. Onda bi pristupili reproduciraju sliku ličkih umjetnika Aralice, Omčikusa, Rupčića, Šulentića i drugih.

Ko želi nabaviti foto-razglednica (iz Velebita, Plitvica, Gospića i t. d.), neka se obrati na »Ličku Slogu«, Zagreb, Primorska ul. 17. II., pa će tamo saznati cijenu i druge nabavne uvjete.

Društvene vijesti

POSLIJE KATASTROFE...

Podružnica »Gvozd« u Sisku upravlja 7. II. dopis slijedećeg sadržaja: »Prigodom teške nesreće, koja nas je snašla požarom dragog nam Tomislavovog doma, izvolite primiti naše saučešće. Vjerujemo u spremnost i okretnost odbora, pa očekujemo u što kraće vrijeme otvorene novog doma. Mjesto reprezentacionog doma u Zagrebu, neka svane lijepi planinarski dom na Medvednici! Koliko ćemo moći mi ćemo pomoći. — Predsjednik Borovečki v. r.«

Planinarsko društvo Litija po svom predstavniku g. Tomazinu brzjavlja 7. II.: »Sučustvujem radi nezgode doma na Sljemenu. Želim vam dalji uspjeh.«

Podružnica »Diljgora« u Slav. Brodu brzjavlja 7. II.: »Potreseni katastrofom na Sljemenu, čutimo s vama.«

Hrvatski turistički klub »Sljeme« u Zagrebu dostavlja 6. II. bratsko pismo: »Nemila vijest o požaru Tomislavovog doma duboko se kosnula svih članova i uprave »Sljeme«. Ne možemo se pomiriti s pomicljom, da ponosnog Tomislavovog doma više nema. Dom, koji je bio kroz duge i duge godine sabiralište svih naših planinara, ostavio je svakomu po koju lijepu i nezaboravnu uspomenu, pa je vijest o nesreći tim teže djelovala na sve nas.«

Molimo bratsko društvo, da u ovim teškim časovima vjeruje u iskreno i drugarsko saučešće svih Sljemenaca. Naša je vruća želja, da bratsko društvo pod teretom ove nesreće ne klone, već da pregne odmah na posao, kako bi na mjestu garišta nikao novi i još ljepši planinarski dom. U tom svom naporu pratit će bratsko društvo simpatije svih planinara, pa tako i članova kao i Uprave »Sljeme«.

Opetujući naše toplo saučešće ostajemo sa planinarskim pozdravom. — Dušan Jakšić v. r.«

Drug Leopold Jahn u Mariboru upućuje 6. II. Središnjici razglednicu s ovim riječima: »Iz današnjih novina saznao sam o požaru Tomislavovog doma. Primitate moje iskreno žaljenje povodom gubljenja istog.«

Drug Ferdinand Gasteiger u Osijeku javlja se 7. II. iz Rume predsjedniku Središnjice dopisnicom slijedećeg sadržaja: »Čitajući današnje »Novosti« doznajem za strašnu nesreću, koja je pogodila naše »Hrvatsko Planinarsko Društvo«. Hvala Bogu, da samo nitko nije životom nastradao.

Gubitak našeg planinarskog doma je težak, osobito za planinara, koji je dom poznavao i više puta u njemu našao traženo zaklonište. Pošto ova nesreća u meni stvara osjećaj kao da sam izgubio život kojeg prijatelja, zajedničkog prijatelja, moram Vam ovime izraziti moje duboko saučešće.«

Podružnica »Bjelašnica« u Sarajevu shvaćajući kruti udes Središnjice, piše 7. II.: »Iz dnevnih listova smo saznali za veliki požar na Sljemenu, čijom je žrtvom postao planinarski dom »Tomislavov dom« — ponos »Hrvatskog Planinarskog Društva« i bijelog Zagreba.

Znajući, koliko je žrtava uloženo za izgradnju i održanje doma, duboko smo užasnuti nad velikim gubitkom, koji je time zadesio cijelo hrvatsko planinarstvo, pa Vas molimo, da izvolite primiti naše iskreno saučešće. — Predsjednik Dr. Josip Flegel v. r. — Tajnik: Bračić v. r.«

Podružnica »Strmac« u Novoj Gradiški saopćuje Središnjici svoje saučešće pismom od 7. II.: »Vrlo nas se neugodno i teško dojmila vijest, da je najveći dom »Hrvatskog Planinarskog Društva« postao žrtvom nesmiljenog požara i to baš u jubilarnoj godini našega društva. No pouzdavajući se u svijest hrvatskih planinara, vjerujemo, da će iz pepela starog doma kao fenič-ptica izaći novi, ljepši i dostojniji dom hrvatskih planinara.

Iako su nam sredstva vrlo skromna i siromašna, šaljemo Vam već obećanih Din 100.— a u najskorije vrijeme ćemo Vam opet poslati, makar i manju svotu, jer znamo, da onaj, tko brzo daje, dvostruko daje. — Predsjednik u z.: Mažuran v. r. — Tajnik: Venne v. r.«

Podružnica »Ravna Gora« u Varaždinu zatečena nesrećom Središnjice veli: »S velikom boli čitali smo u zagrebačkim novinama, da je izgorio do temelja naš planinarski dom na Sljemenu.

Iako je dom osiguran, te će se moći da izgradi novi dom, ipak je cijela dugogodišnja prošlost HPD vezana bila s tom zgradom. Stoga smo u tom teškom momentu jedno s našom Središnjicom i dijelimo s njom tugu za izgubljenom kućom. Dat će Bog, pa će nam uspjeti u ljetosnoj jubilarnoj godini ostvariti i novi dom, koji će biti dokumenat naše ljubavi, rada i sposobnosti. Bila nam ta nesreća poticaj, da što jačezbijemo naše redove i da pokažemo, što se složnim nastojanjem dade postići. Primitate naše iskrene — drugarske planinarske pozdrave. Predsjednik: Krešimir Filić v. r. Tajnik Đuro Kuhner v. r.«

Opis katastrofe po novinama. — Katastrofa planinarskoga doma na Sljemenu tako je golema, da je morala svratiti na se pažnju cijelog kulturnoga svijeta. Prvo s toga, što je to bio najveći planinarski dom u našoj državi; drugo zato, što je postojao pedeset i šest godina, pa je imao i svoju povijest, uz koju su povezani doživljaji nesamo naših domaćih, nego i stranih planinara, a s njima i svih onih ljudi, koji su s njime imali bilo kakog doticaja; treće zbog toga, što je on predstavlja težnje, rad i muke jednoga velikoga dijela nesebičnoga i naprednoga hrvatskoga ljudstva, za koji se punim pravom može i mora reći, da svaki pojedinac u tome dijelu bijaše čovjekom, da ljudinom u pravom

značenju te riječi. I ako su najveće naše novine, na pr. »Jutarnji List« i »Novosti« donijele velike i podrobne članke o požaru Tomislavovoga doma i ako one još i danas, poslije katastrofe, sa velikim zanimanjem prate pokret i rad planinara oko podizanja novoga doma, ipak ima u Zagrebu ljudi i novina, koji još danas ne mogu ili ne će da shvate, što je za planinare cijele naše države značio Tomislavov dom na Sljemenu. Potrebno je s toga, da pozniji planinarski naraštaji imaju prikupljenu građu za napore i rad planinara u prošlosti na svim područjima planinarstva, pa tako i na području podizanja planinarskih domova. Milade generacije planinarske treba da bez dvoumice spoznaju, da smo mi planinari sadašnjice znali cijeniti svaki, pa i najmanji rezultat idealnoga nastojanja naših predšasnika, i da smo sve tekovine tih planinarskih barda i korifeja znali i htjeli očuvati. A tko shvaća i poštuje prošlost, taj ljubi i budućnost. To je prava kultura i prava civilizacija, ako se o njima smije još i danas govoriti.

I.

»Novosti«, koje su za planinarsku misao i težnju uvijek imale mnogo shvaćanja i simpatije, donose u broju od 7. veljače sliku Tomislavova doma i vrlo opsežan članak o požaru doma. Taj savjesno i s velikim interesom napisani članak o požaru, očigledan je dokaz, da pisac osjeća, da je Tomislavov dom na Sljemenu bio, da ga više nema i da on i opet mora biti. Mi donosimo taj članak u cijelosti:

TOMISLAVOV DOM NA SLJEMENU POSVE IZGORIO.

U Zagrebu ima oko 10.000 planinara, a vrlo je malo Zagrebčana, koji još nisu bili na Sljemenu, pa je razumljivo, da je noćas došlo u gradu do velike zabune, kada se pročulo, da je izbila vatra na Sljemenu. Nije se u prvi čas znalo gdje, da li u sanatoriju, u banskem lječilištu, u planinarskom domu ili u domu »Društva gradskih činovnika«. Vatrogasna straža nije mogla da nasmaže odgovore. Morala je držati telefonsku vezu sa Sljemenom, zatim da obavijesti glavne vatrogasne funkcionare, načelnika dra. Krbeke itd. Međutim je i opskrbnik doma »Društva gradskih činovnika« g. Petanjek obavještavao telefonom na sve strane, moleći pomoći. Slušali ste samo uzrujana obavještavanja sa svih strana: »Cijeli planinarski dom je u plamenu, nitko nije stradao životom, spasiti se ništa ne da, vode ne će biti dosta, prijeti opasnost, da se vatra proširi na šumu, rušimo jele oko doma!...«

U redakciji još nismo ni pribrali sva naša prva obavještenja, kad nas je ponovno nazvao telefon sa Sljemensa:

— Vatra biva sve jača. Molimo da vatrogascima javite...

Još nije ove riječi ni dovršio neki ženski glas, kada se javio drugi muški preuzevši slušalicu:

— U šumi čujemo trube vatrogasnih automobila. Vidi se da dolaze dvoja ili troja kola. Hvala Bogu, idu, idu!

Strava među gostima.

Prizemno u planinarskom domu, u sobi opskrbnika, spavao je jedan njez-gov prijatelj, a u toj je sobi izbio požar. Prijatelja opskrbnikovog gušio je dim, tako da se probudio. Ugledavši plamen provalio je vrata, te izletio na snijeg vičući: Vatra, vatra! — i u košulji bacio se u snijeg, vjerojatno držeći da i sam gori. U pokrajnoj sobi tri planinarke i jedan planinar šapslali su. Na prve riječi »Vatra«, izletili su i oni i videći čovjeka napola gola, gdje se valja u snijegu, planinar je pokušao, da ga stigne, ali je ovaj počeo udarati planinara

po glavi. Na viku »Vatra!«, poskakali su oni, koji su već u domu spavalii. Bile su to u glavnem ženske, djelomice rodbina opskrbnika, posluga, te jedna planinarka i jedan planinar. To je bio inspektor šuma i ruda g. Lazarević. Ova šaćica ljudi počela je prva da spasava što se spasiti dalo. U isti čas primijetio je i g. Petanjek iz svog doma vatru, pa je pohitio sa svojim ljudima u pomoć.

Evo ovako je po prilici izgledala prva uzbuna na Sljemenu. Ono nekoliko ljudi našlo se zaprepašteno i bespomoćno, da išta jačeg učini, jer je plamen počeo drvenu konstrukciju naglo razarati. Vatra se širila velikom brzinom. Nije se znalo, što bi se prije učinilo. Dok je telefon dozivao Zagreb, zvonilo je na Sljemenu zvono kapelice, dozivljajući pomoć sa sanatorija i banskog lječilišta Brestovac. I liječnici i posluga ovih lječilišta pritekli su odmah u pomoć. Kako je snijeg na Sljemenu dubok, a oko doma bili visoki kupovi odgrnutog snijega, to prvoj pomoći nije preostalo drugo, nego lopatama bacati na pojedine nagonjeli predmete, koji su već počeli sa zapadnog dijela zgrade, gdje je požar nastao, otpadati.

Plamen se video iz Zagreba.

Čim je vatrogasnom spremištu bilo dojavljeno, da je u Planinarskom domu izbio požar, a to je bilo oko 9.30 sati, alarmirana je bila četa od 16 vatrogasca, koji su s jednim autošmrkom, jednom autopresekom i jedinim vatrogasnim kolima s agregatom krenuli na Sljeme pod vodstvom zapovjednika gosp. Kolarića i savjetnika ing. Seiferta. Za čudo, teška vatrogasna kola stigla su na Sljeme za pola sata!

Čim su se na ulicama grada začule vatrogasne trube, kako je bilo još sve živo, sve je obratilo pažnju, gdje je mogao izbiti tako jak požar, da odmah polaze troja kola. I kada se kasnije razabralo, da je požar na Sljemenu, granstvo je s raznih predjela grada promatralo Sljeme, ne bi li iz ove daljine od 18 km moglo razabrati, što gori. Već za kojih dvadesetak minuta zaista se sa sljemenske strane pojavilo prvo rumenilo, koje se sve više pojačavalo, tako da kada je zgrada bila u punom plamenu, iz Zagreba se na vrhu Sljemena video svijetli čunj, koji se prema gore sve više širio. Donji je dio čunja bio šiljat zato, jer je plamen bio sakrit okolnim drvećem. Ali čim je plamen zahvatio visinu iznad krošnja drveća, širio se i bacao sjaj na delako.

Borba vode i vatre.

Vatrogasci su stigli na garište oko 10 sati. Zatekli su ono dvadesetak pozrtovnih planinara, planinarki, liječnika i posluge sa lopatama u ruci, gdje bespomoćno pokušavaju bilo što da učine. Pred zgradom samom, na snijegu, bilo je oko 30 malih vojničkih skija, koje su u domu bile pohranjene i razbacane oko 40 madraci, nešto posteljine i razne druge sitnice, koje su bile spašene iz doma. Vatrogasci su se odmah dali na posao. Svima je bilo jasno, da se tu ne da ništa učiniti, jer je u punom plamenu bila zapadna polovina doma, a plamen je već zalazio i u prostorije istočnog dijela. Još da je bilo vode, istočni dio zgrade bi se spasio. Ali znalo se, da vode nema mnogo, pa je glavna zadaća vatrogasaca bila obraćati svu pažnju spasavanju šume, da se ona ne zapali, jer bi onda došao u opasnost i dom »Društva gradskih činovnika«, a i cijela okolna šuma. Vatrogasci su stoga morali ekonomizirati sa skučenim zalihamima vode. Ponajprije su iscrpili 40 hektolitara, što je dovezla autopreseka. Tom vodom pomoću jakih mlazova bio je plamen vanjskih dijelova zgrade dovoljno stisan, tako da je sva snaga požara bila u središtu zgrade, odakle je na mahove, uslijed rušenja pojedinih dijelova na hiljade i hiljade varnica letilo po desetke

metara u zrak. Čim je auto-preseka bila iscrpljena pošla je dolje na Bliznec, da se ponovno napuni. Ujedno je telefonski iz spremišta zatražena i druga preseka s vodom. Kroz to vrijeme iskorišćavala se za stišavanje požara voda iz cisterne i iz rezervoara Doma gradskih činovnika te konačno iz rezervoara planinarske kuće. Vatrogasci su polagano u mlazovima obavijali i dalje vanjski kostur zgrade, da ne dozvole, da se s vanjskih strana požar jače rasplamsa, jer su u neposrednoj blizini bile smreke, borovi i jeli. Gradski šumar ing. Leustek, koji se isto tako odmah našao na Sljemenu, dao je otpiliti ona dva krasna bora, koja s istočne strane stoje u neposrednoj blizini doma i jednu jelu sa zapadne strane. To je učinjeno zbog toga da ne bi požar iznenada zahvatio krošnje ovog crnogoričnog drveća, jer da se to desilo, požar bi se lako prenio na šumu i to s krošnje na krošnju, a to spriječiti bila je glavna zadaća. Sa zapadne strane Doma stoji jedna dvorišna manja zgrada i pivnica i to tik krošnji okolnog drveća. I na te dvije zgrade pomno se pazilo, nabacivajući snijeg na njihove ulaze, jer su im krovovi bili pokriti debelim snijegom od pola metra, pa je prijetila samo opasnost, da se ne zapale sa strane.

Ova borba vatrogasaca sa ovako malim količinama vode trajala je sve do u zoru, dok nije izgorio cio vanjski skelet zgrade. Što ta borba znači i koliko su je spremno izveli naši vatrogasci, pokazuje činjenica, da je za gašenje cijelog ovog požara bilo na raspolaganje tek kojih 20 kubika vode na Sljemenu u oba rezervoara i cisterni, a isto toliko kubika vode bilo je dopremljeno automobilskim presekama sa potoka Blizneca iz daljine od 10 kilometara. Pri tome treba znati, da se sve ovo dešavalo od 10 sati u noći do 5 sati ujutro, kada je temperatura na Sljemenu bila 10—12 stupnjeva ispod nule, tako da se sve naokolo smrzavalо.

Sva je sreća u tome, što je vrijeme bilo mirno, bez najmanjeg vjetra.

Z a g r e b a č k i p l a n i n a r i h i t a j u u p o m o č

Članovi Hrvatskog planinarskog društva, čim su čuli, da je njihov dom na Sljemenu u plamenu, zamolili su od g. Prekratića jedan autobus, koji je njih desetak prevezao na Sljeme. Došli su gore oko 11 i pol sati. Oni su zajedno sa planinarima i planinarkama, koji su već bili gore, i sa poslugom, prenijeli ono malo stvari, što je bilo spašeno, iz doma u jednu prostoriju zgrade Društva gradskih činovnika. Pomagali su i vatrogascima, u koliko je to bilo potrebno. Na tih desetak oduševljenih mlađih planinara zamjećivala se jasno bol nad gubitkom svoga doma i svaku najmanju sitnicu, koju su ondje našli spašenu, pohranili su u toj prostoriji kao da je bog zna koliko vrijedna.

Medu spasenim predmetima bila je i spomenica, u koju su se zapisivali najodličniji posjetnici doma, a medu prvima Nj. Veličanstva Kralj i Kraljica.

O p s k r b n i k u j e s v e i z g o r j e l o , p a n a v o d n o i n o v a c .

Opskrbnik planinarske kuće, g. Dujmović, u času, kad je izbio požar, bio je u Zagrebu. U društvu s jednim svećenikom koji je gore boravio na Sljemenu, povratio se odmah, ali je već bilo sve prekasno. — Izšavši iz automobila pred domom, koji je već sav bio u plamenu, prve su mu riječi bile što ih je rekao jednom planinaru:

— Je li spašen jedan mali kovčeg?

— Nije.

— Ma nije moguće!

Gledao je zdvojno dom, koji izgara a u kojemu je propalo sve, što je imao. Izgorio mu je cio namještaj, propao sav inventar što ga je imao, izgorjela mu je

sva odjeća i obuća, a izgorjele su i stvari njegove rodbine, koja je slučajno kod njega boravila.

Onako dotučen pošao je u Dom društva gradskih činovnika i zdvojan ostao u krugu svojih najbližih, ne shvaćajući još uvijek, što se to s njim i s planinarskim domom desilo. Priča se navodno da mu je u onom malenom kovčegu izgorio i sav novac, kako tvrde neki, oko 30.000 dinara.

Iz svećenikove sobe uspjelo je spasiti njegove stvari, a među njima i 3.000 dinara.

Posluga je stvari u glavnem spasila, jedino mali Tonček (dječak od kojih 14 godina, koji je posluživao u Domu), koji je spasavao stvari drugih, nije mogao ništa svoga da spasi.

— Tonček, što ti je izgorjelo?

— Sve.

— A što je to bilo?

— Jedno odijelo, rublje i malo novaca.

Mali Tonček, koji je zaista na onoj studeni bježao, da bude pri ruci svakom, sažalio se svima, jer je ostao bez ičega.

Gradski načelnik na Sljemenu.

Kada je javljeno, da je izbio požar na Sljemenu, gradski načelnik g. dr. Krbek je bio u kazalištu. Odmah je pošao kući, presvukao se i automobilom u pratnji svoga tajnika g. dra. Dolovčaka i g. ing. Heinzela pošao na Sljeme. Stigao je onamo, kada je već požar bio u glavnem lokaliziran. Bilo je to oko 11 i pol sati. G. ing. Seifert obavijestio ga je o svemu, što su vatrogasci učinili, o prilikama, pod kojima je vjerojatno požar nastao, o poteškoćama, s kojima imaju vatrogasci da se bore zbog pomanjkanja vode itd. G. načelnik zadržao se, promatrajući rad vatrogasaca i ostalih, koji su im pomagali, skoro dva sata.

Poslije toga krenuo je u Dom društva gradskih činovnika, gdje je razgovarao sa planinarama i planinarkama, koji su u času, kada je požar izbio bili u domu i sa potpredsjednikom HPD g. drom. Prebegom te nekolicinom članova toga društva. G. načelnik povratio se u grad poslije tri sata u jutro.

Srušeni i posljednji ostaci.

Vatra se stišala tek oko 7 sati ujutro. Kako je oko 6 sati počeo puhati vjetar, a istočna je strana zgrade još uvijek dosta jako gorila, bila je opasnost, da ne zahvati dva susjedna bora, koje je gradski šumar dao već prije potpiliti, da se za svaki slučaj mogu odmah srušiti, ako ih vatra zahvati. Ta su dva bora bila srušena. S druge strane zgrade bilo je isto tako srušeno jedno drvo. Vatra je dalje sve više slabila, a vatrogasci su je lagano zalijevali ne dajući joj, da se rasplamti. Poslije 8 sati ujutro vatra je sve više slabila i tinjala. U 10 i po sati izmijenjeni su vatrogasci, koji su proboravili gore cijelu noć s jednim manjim odredom pod zapovjedništvom g. ing. Božičevića. Njima su ostavljena jedna kola s motornom štrcaljkom i agregat kod rezervoara, da bi za svaki slučaj spriječili, da vatra, koja još tinja, ne bi uslijed jačega vjetra ponovno zaprijetila šumi. Oni su porušili i oba velika zidana dimnjaka, koji su još jedini sjećali, da je tu sinoć stajao Tomislavov planinarski dom, prostrana jednokatnica sa kojih 25 prostorija.

Kroz cijelo vrijeme podržavali su red u blizini požara žandari stanice sa Breštovca.

Oko 11 sati prije podne došli su glavni funkcioneri Hrvatskog planinarskog društva sa predsjednikom g. drom Cividinijem i izaslanicima Croatia d. d., kod kojeg je Planinarski dom osiguran, da pregledaju garište, da po mogućnosti utvrde

uzrok požara i štetu. Tomislavov dom HPD-a bio je osiguran kod Croatia sa 1,200.000 dinara. Izgorio je do temelja, a o spašenim sitnicama nije vrijedno ni govoriti, je ne premašuju ni vrijednost od 3—4000 dinara.

Koји је узрок поžara у кухинji?

Teško je utvrditi, kako je i od čega požar nastao. Znade se tek gdje je požar izbio. Požar je izbio u sobi opskrbnika g. Dujmovića. U to vrijeme spavao je u sobi jedan njegov prijatelj. Spavao je čvrsto, jer je požar zamijetio istom u času, kada je već izbio plamen tako, da je prema pričanju očevidaca, dobio živčani napadaj. Od straha izgledao je sav izbezumljen. Vjerojatno je da je požar nastao od peći, jer se znade da gradnja samog doma nije bila najsolidnije izvedena, da je cijela konstrukcija njegova drvena, izuzev dimnjaka i zidova kuhinje. Vjerojatno je da cijev koja je vodila iz peći, nije bila ozidana, nego u drvetu, koje je izvana bilo samo ožbukano. Stalnim loženjem, vjerojatno, da se drvo oko peći i cijevi ugrijalo toliko, da je planulo.

U ostalom o svemu tomu reći će svoje mnijenje stručnjaci.

Požrtvovnost vatrogasaca.

I ovom prilikom moramo naročito da naglasimo spremu, disciplinu i požrtvovnost zvanične gradske vatrogasne straže. Prispjela je na mjesto požara upravo nevjerojatnom brzinom iako je sljemenska cesta jedna od najtežih cesta, sada u snijegu mjestimice s jakom poledicom, naročito na zaokretima, kojih ima na toj cesti 26. Teška vatrogasnica kola kretala su se na toj još težoj cesti nevjerojatno sigurno i gipko. Znak je to velike sigurnosti i spreme onih, koji njima upravljaju, a izdašna dobava vode iz udaljenosti na 10 km u tolikim količinama, da se mogao požar lokalizirati i sigurno svladavati, da ne zahvati šumu, pokaže, da je i vozni park vatrogasne čete na svojoj visini. Požrtvovnost vatrogasaca u samom radu na mjestu požara kroz cijelu noć pri studeni od 12 stupnjeva zasljužuje također priznanje, koje treba jednako izreći i zapovjedništvu i momčadi. Ko je bio noćas na mjestu požara i video onu stravu, koja je vladala među malom naseobinom u planinarskim domovima, te onu smirenost kao da su odahnuli kada su ugledali vatrogasnici četu, video je, da svi mi bez razlike imademo puno povjerenje u vatrogasnici organizaciju gradske općine koje povjerenje ona u punoj mjeri i zasljužuje.

Tomislavov dom — najveća planinarska kuća.

Planinarski dom na Sljemenu je najveća planinarska kuća Hrvatskog planinarskog društva. Ovo je društvo od početka svog rada nastojalo, da na svim našim većim planinama podigne pristojne i prikladne domove i skloništa. Osnovano god. 1874. društvo je proslavilo svoju 50-godišnjicu god. 1924. a svoj dom na Sljemenu svečano je posvetilo po drugi put, kad je dom nadograđen i kad je dobio, za jubilarne godine hrvatskog kraljevstva, ime prvog hrvatskog kralja Tomislava. Prvo pitanje o gradnji planinarske kuće Hrvatskog planinarskog društva na Sljemenu raspravljalo se još god. 1877. — t. j. upravo one godine, kad je na Sljemenu sagradena prva drvena piramida. Slabe financijske prilike nisu dopuštale da se već te godine započne gradnjom »kolibe«. Gradska zastupstvo priskočilo je društvu u pomoć, te je zaključilo, da se na trošak grada sazida na Sljemenu kuća za gradskog lugara, u kojoj bi se kući društvu imalo

dodijeliti dvije sobe uz pogodbu, da društvo snabdije sobe nužnim pokućstvom. Ta je lugarska kuća dogotovljena god. 1878. — to je lijevo krilo izgorenog Tomislavovog doma.

Pokisli planinari potakli gradnju doma.

Od interesa je zabilježiti, kako je dan poticaj za gradnju planinarske kuće na Sljemenu. U maju 1875. uputilo se devet društvenih članova s Jelačićevog trga kolima do Gračana, a odavde pješice na Sljeme. Izletnike nije pratila sreća, jer su se brzo morali spustiti preko sv. Jakoba u Šestine zbog kiše. Taj nemili pljusak dao je valjda i glavni poticaj, da je prigodom tog izleta sakupljena svota od 100 forinti za gradnju buduće stанице na Sljemenu, gdje još nije bilo ništa — ni kuće ni kućista. Tako postadoše ove dvije sobice, koje je grad dodijelio planinarama u svojoj lugarskoj kući, žarište planinarskog pokreta kod nas i utočište onih, koji su bili željni prirode i svježeg zraka. God 1879. sagradio je grad Zagreb cestu na Sljeme, koja unese još više života na našu Medvednicu. God. 1911. poduzeo je odbor društva prve korake, da grad preda Hrv. planinarskom društvu cijelu kuću u zakup i da se lugar iz nje iseli, a da društvo namjesti svog opskrbnika. Gradska zastupstvo udovolji ovoj molbi i u decembru iste godine predade društvu kuću u zakup na 20 godina i ukloni lugara. Sad je valjalo kuću proširiti i u odborskim sjednicama pod kraj 1911. i početkom 1912. raspravlja se o pridogradnji verande kraj kuće, što bi koštalo 4200 kruna. Na odborskoj sjednici, međutim, pao je predlog, da se mjesto verande sagradi čitava kuća, tako bi nova drvena kuća bila u vezi s dosadašnjom kućom pomoću jedne natkrite verande. Ova je kuća (t. j. pridogradnja) dovršena 1912. troškom od 22.000 kruna. Pridogradnjom kuće povećao se znatno promet planinara na Sljeme.

Tri preinake dok je došlo do doma sa 70 kreveta.

Za vrijeme rata jenjao je interes i za planinarstvo, a tek nakon rata, naročito g. 1920. počeo je život Hrvatskog planinarskog društva bujati tako, da je svake godine broj članova rastao za više tisuća i planinarska kuća na Sljemenu bila je puno premalena, da udovolji potrebama. Tako je historija planinarske kuće na Sljemenu usko vezana o historiju Hrvatskog planinarskog društva, uz njegove uspjehe i njegov porast. Iste godine povjerio je odbor odborniku nad-savjetniku ing. Pisačiću, da izradi nacrt za nadogradnju novog dijela kuće, koja je bila prizemna (dok je stara lugarnica bila jednokatnica). Na jesen 1923. počinju se rušiti stabla darovana od grada, grofa Kulmera, »Croatie« šumske industrije i Kaptola, druge jeseni izrađuje materijal za gradnju, a s proljeća 1924. započinje se i sama nadogradnja doma pod rukovodstvom ing. Pisačića i uz pomoć g. Novotya. I tako je od malog čednog skloništa sa dvije sobe u tuđoj kući nastao jednom prigradnjom i jednom nadogradnjom veliki planinarski dom, koji je sve do jučer pružao hiljadama i hiljadama zagrebačkih i drugih izletnika prijatno sklonište i odmaralište. Dom je imao 70 kreveta. U sobama i u tri velike blagovaonice bilo je uvedeno centralno grijanje, vodovod, a poslije toga nedavno i vrlo potrebit telefon, tako da su se planinari i skijaši iz Zagreba mogli informirati o prilikama na Sljemenu, naručiti jelo i sobe itd. Sve je ovo izvedeno vlastitim sredstvima društva i darovima članova, te novčanom potporom tadanjeg ministra trgovine i bivšeg predsjednika društva dra Krajača.

Zašto je građena drvena kuća.

Spomenut ćemo i neke teškoće prilikom gradnje planinarske kuće na Sljemu. Nije se mogla graditi zidanica nego drvena kuća s toga, što je drvena kuća jeftinija. Na Sljemenu nema pjeska. Za grubi zid može doduše služiti mulj, na koji se nađe u cestovnim jarcima, ali i toga ima vrlo malo. Za žbuku i tanko zide taj mulj nije odgovarao, pa bi se pjesak za gradnju morao dovući sa Save, a to je skupa stvar. Jedan par konja može dnevno doći sa Save s pjeskom samo jednom, a može dovući jedva jedan kubični metar pjeska (1600 kg). Zbog toga se odustalo od alternative sa zidanim prizemljem, pa je izvedeno, na nesreću drveno. Drvene trupce pilila je seljačka družba Petar Benger iz Stubice, jer bi odvlačenje trupaca sa Sljemena u pilanu mnogo koštalo. Kopali su kamen Ličani, zidali su kuću zidari iz Sv. Šimuna, a izvoz kamena i pjeska preuzeли su žitelji iz Markuševca, Gračana i Sv. Šimuna. Obrtničke radnje izveli su zagrebački obrtnici. Svi su nešto pridonijeli za gradnju Tomislavovog doma. Za nadogradnju prvog kata, preinaku u prizemlju, dogradnju kuhinje, uvođenje vodovoda i pravke plaćeno je 344.055.43 Din.

Nj. Vel. Kralj posjetio je Tomislavov dom dva puta.

Kako smo već spomenuli, spomen-knjiga Tomislavovog doma spašena je. U tu se knjigu upisao Nj. Vel. Kralj prilikom svog boravka 3. februara 1931. Kralj se dovezao automobilom na Sljeme. Sjedio je pred domom i gledao razne skijaške produkcije i otpudio se i do piramide. Nj. Vel. Kralj se tom prilikom, na molbu skijaša, zajedno s njima slikao pred domom. Još je jednom bio Nj. Vel. Kralj na izletu sve do Tomislavovog doma, a isto tako i Nj. Vel. Kraljica u pratnji dvorskih dama. I Nj. Vel. Kraljica upisala se u knjigu.

Vatra na Sljemenu još traje.

U četiri sata poslije podne, kako smo obaviješteni sa Sljemena, još uvijek na garištu Tomislavovog doma neprestano tinja vatra. Vatrogasci imadu pune ruke posla, da se vatra ne raširi na šumu, čime bi nastala velika katastrofa. Gašenje je zbog toga toliko teško, što nema vode u dostatnoj količini. Zbog toga se ukazuje potreba, da se na Sljemenu izgradi veći vodovodni rezervoar za sve one objekte, pa i za nove, koji će se sada ove godine zidati, pa tako i za novi Tomislavov Dom, koji će svakako biti što skorije podignut na mjestu staroga, izgorjeloga. Ovaj dom i onako već nije dostajao za navalu planinara i izletnika te sportista, pa se je pomicalo na to, da ga se odmah čim nastane bolje vrijeme proširi za još jedan traktat, o čemu su predradnje već bile gotove.

Šteta preko pol milijuna dinara

Šteta, učinjena požarom, je golema, jer nije spašeno apsolutno ništa osim par starih madraca. Tokom današnjega dana nalazili su se na Sljemenu i zastupnici osiguravajućeg društva i to od »Slavije« g. Jobst, a od »Croatie« g. Fröbe, kod kojih je Tomislavov dom bio osiguran za svotu od 1.147.000 dinara. Prekosutra, u četvrtak doći će vještaci osiguravajućih društava, a jednako tako i komisija Planinarskog društva, da se zajednički konačno utvrdi šteta. Ona iznosi najmanje pola milijuna dinara, od čega je, kako smo naveli pokriveno samo 1.147.000, dok ostatak od 357.000 dinara nije pokriven. Pored spomenutih osiguravajućih društava doći će i zastupnici »Herceg-Bosne« te »Uzajamnog« osiguravajućeg društva, kod kojih je Dom bio reosiguran. Ove komisije radit će

najmanje dva dana. Kako je vatrica još uvijek intenzivna, to će gašenje trajati i cijelu ovu noć, a možda čak i sutra ujutro.

II.

Jutarnji List u svom prvom izdanju od 7. veljače donosi izvještaj o požaru Tomislavova doma na Sljemenu i prikazuje dom slikom u posljednjem njegovom građevnom obliku. Taj izvještaj glasi doslovno ovako:

KATASTROFALNI POŽAR TOMISLAVOVOG DOMA.

»Jutarnji List« je već u svojem trećem izdanju javio opširan izvještaj o požarnoj katastrofi, koja se dogodila na Sljemenu i kojoj je pao žrtvom lijepi Tomislavov dom. Ta vijest »Jutarnjeg Lista« bila je predmet svestranih komentara i ona je izazvala razumljivu senzaciju: moglo bi se kazati, da je to bio danas i jedini predmet razgovora, jer je taj dom bio dugi niz godina centar cijelog izletničkog života na Sljemenu, centar mnogih športskih priredbi, koje su se tamo održavale. Sada, od tog velikog i lijepog doma, koji je bio spomenik ljubavi naših planinara prema Medvednici, nije ostalo ništa, osim jednog golemog kupa izgorjelih greda i dasaka.

Pa ipak rado vjerujemo, da ta požarna katastrofa, koja je do temelja uništila lijepi planinarski dom na vrhu Sljemena ne će završiti time, da se ne će poduzeti ništa. Mi vjerujemo, da će naši planinari na tom istom mjestu sagraditi novi dom, koji će biti lijepi, veći i moderniji, no što je bio taj dosadanji, uz kojeg su vezane tako lijepo uspomene. Tako lijepe, da bi gotovo mogli pisati mu i nekrolog.

Požar se pojavio iza 9 sati.

Vatra je u planinarskom domu Hrvatskog planinarskog društva izbila nešto iza 9 sati na večer. Razumije se, prvi su to primjetili malobrojni gosti, koji su se tamo nalazili. A bilo ih je svega šest: četiri žene i dva muškarca i namještenik obskrbnika Tomislavovog doma Pajalić. Sam obskrbnik Ivan Dujmović nije u trenutku, kada je požar nastao, bio u domu već u Zagrebu. On je putem, na povratku na Sljeme, saznao, da se Tomislavov dom nalazi u plamenu.

Čim je požar primjećen, u domu je nastala panika. Malobrojni gosti nastojali su da spase svoje živote i svoje stvari. Obuzeti paničkim strahom, jer se vatrica širila katastrofalom brzinom, ti su pobegli u punom smislu riječi na vrat na nos, tako da su našli sklonište u Činovničkom domu, koji je udaljen koju stotinu metara. Posljednji je izašao iz doma zamjenik obskrbnika Dujmovića Pajalić, koji zamalo da nije stradao: njega je plamen prilično ofurio, ali njegove ozlijede nisu teške.

Vatrogasci nisu imali dovoljno vode!

Vatrogasno spremište obavješteno je, mora se naglasiti, nešto prekasno. Vatrogasci su dobili dojavu o požaru u 9.45 sati, pa su odmah otišla tri automobila pod zapovjedništvom agilnog g. Kolarica. U spremištu je ostao ing. g. Božičević sa drugim odredima vatrogasaca. Odred vatrogasaca, koji je otišao na Sljeme, uzeo je sa sobom i automobilski reservoir sa vodom, a osim toga uzeta je voda i u tanku automobila, koji je vozio vatrogasce, pa je u svemu taj odred raspolagao sa pet tona vode. Nakon vožnje u najvećem tempu, vatrogasci su stigli na Sljeme nešto oko 10.15 sati u noći. Kada su vatrogasci došli požar je harao strahovitom brzinom, prenoseći se iz lijevog krila, gdje je nastao, na srednji i zahvačajući tako cijelu zgradu. Sa gašenjem se počelo odmah, ali sva voda, sa kojom su

vatrogasci raspolagali, nije bila dostatna, da se uguši strahovita jačina požara. Kada se ima na umu, da je Tomislavov dom bio sagrađen od drva, da je ta količina, koja se — nešto kasnije — nalazila sva u plamenu predstavljala jedno golemo brdo kojih 9000 kubika suhog drva, tada će biti jasna slika kojom se brzinom širio požar. Vatrogasci su uložili sve, oni su radili koliko su mogli i znali, ali sve je bilo uzalud, jer ubrzo je nestalo vode iz tankova, ubrzo je iscrpen cijeli bunar kod Činovničkog doma, a tada se morala voda dovažati čak sa pilane. I jasno je, da je za vrijeme dok se voda dovažala požar harao sve žešće.

Dvije jele spasile Činovnički dom!

Oko 11 sati u noći cijeli je dom predstavljao jednu katastrofalnu, golemu baklju, koja je sablasno rasvjetljivala cijeli kraj. Bilo je jasno, da se neće moći spasiti baš ništa. Ali prijetila je nova opasnost: velika i daleko strašnija. Odmah iza doma nalazi se crnogorica, koju da je vatrica zahvatila, zaista se dimenzije katastrofe ne bi mogle predvidjeti. Jasno je bilo, ako vatrica zahvati jele da će se požar prenijeti na šumu i da će tako u direktnu opasnost doći i Činovnički dom a i cijeli veliki kompleks šume na vrhu Medvednice. Odmah su posjećene baš dvije jele, i to je spasilo Medvednicu od katastrofnog požara, a zajedno s njom i Činovnički dom.

Gradski načelnik na mjestu požara.

U noći je obavješten gradski načelnik dr. Krbek, koji je došao za vrlo kratko vrijeme sa gradskim nadsvjetnikom ing. Seifertom, šefom cjelokupne gradske vatrogasne službe, tajnikom dr. Dolovčakom i ing. Heinzelom. Došli su i odbornici, članovi Hrvatskog planinarskog društva, koji nisu mogli ništa drugo nego da budu — zajedno sa svima ostalima — svjedoci tužnog prizora, kako im izgara brzinom plamena njihov lijepi dom.

Požar je ugušen danas poslije podne.

Jutros oko 9 sati vatrica još nije bila ugušena. Katastrofalni plamen zahvatio je oko ponoći cijeli dom i on je gorio upravo strahovito. Svi naporci vatrogasaca išli su za tim, da vatrica ne zahvati šumu. U tome su uspjeli. Ali još jutros dom je gorio. Oko 9 sati došao je drugi odred vatrogasaca pod zapovjedništvom ing. Božičevića, koji je zamjenio onaj prvi pod zapovjedništvom g. Kolarića. Tada se taj odred vratio u spremište. Sa gašenjem se nastavilo, pa je vatrica ugušena posvema tek danas u 2 sata poslije podne.

Šteta od požara iznosi oko 1,200.000 dinara, a Tomislavov dom bio je osiguran kod »Croatie« na svotu od milijun i 150.000 dinara.

Vatra je nastala od iskre.

Kako je nastala vatrica to se nije moglo ustanoviti, a sada se i neće moći. Tek stručnjaci misle, da je požar nastao po svoj prilici od iskre u dimnjaku, koja je zahvatila gredu, pa se odatle prenijela na lijevi dio, gdje je požar nastao, a zatim se vatrica prenijela na cijeli dom.

Vlasti su ipak, kao što se to uvijek čini, povele svestranu istragu, pa su preslušani svi gosti koji su stanovali u Tomislavovom domu, a također i zamjenik opskrbnika Pajalić.

Komisija na garištu.

Danas oko 3 sata poslije podne na Sljeme je otišla jedna komisija gradske općine. Od velikog i lijepog doma nije ostalo baš ništa osim jedno golemo garište. Komisija je radila gotovo do sumraka, da ustanovi — u koliko to bude mogla — okolnosti, pod kojima je nastala vatra.

Osim toga na garištu je bila danas poslije podne i jedna komisija stručnjaka osiguravajućeg društva.

RAD PODRUŽNICA HPD.

Izlet na Sovsko jezero, što ga je podružnica »Diljgora« u Slav. Brodu priredila dne 15. listopada 1933., opisuje tajnik Joki Mautner. — Iza naše prve društvene veselice pokaza se u naših, i prije aktivnih članova, još veći mar za izletnički rad. U četvrtak dne 12. listopada 1933., kao na uobičajeni dan društvenih sastanaka, nijesmo održali velikog sastanka, tek smo se dogovorili za izlet na Sovsko jezero. Poslije toga dogovora pošlo je 12 članova naše podružnice na koncerat H. P. J. D. »Neven« iz Subotice. I drugi naši članovi nađoše se ovdje, pa smo tako i njih mogli izvijestiti o dogovorenom izletu.

Putem oglasa u društvenom ormariću, u petak 13. X. ujutru, izvijestili smo sve naše članove o izletu, pak smo tako računali, da će se prijaviti još jedan skup članova, barem od 15—20 lica. Ali petak je nosio datum 13., pa je takav i pokazao svoju moć. Poslije podne je počelo kišiti, a onda je potrajavao jak pljusak cijele noći od petka na subotu, te je tako osjetljivo zahladilo, da je zakažani izlet bio u pitanju.

U subotu prije podne počeli su pojedini članovi otkazivati sudjelovanje na tom izletu zbog lošeg vremena i eventualnog blata, tek je naš gost na izletima Mira Meznerova došla do tajnika i izjavila, da će ona ići na izlet, ako se prijavi makar samo još jedna osoba. Poslije podne toga dana i na večer bila je situacija veoma nejasna, a vrijeme nepouzdano. »Stalna garda izletnika« također otkazuje: Miško mora da radi. Jakob je poslovno vezan, Ivica mora da uči za ispit, Joža ima službu. Ostadoše Mira i Joki (harambaša planinarske garde), pa možda i Micika, koji će ići, ako u noći ne bude kiše.

U nedjelju 15. X. oko pola šest, još je jako sumračno. U to smo se vrijeme imali sakupiti. Joki, koji staneće blizu sastajališta »Autozov«, izlazi u papučama i susreće Heinricha, koji je evo prvi došao, iako staneće u Bos. Brodu. Pekari još nisu otvorili svojih prodavana. Skupljamo se i čekamo, dok dobijemo kruha. Za vrijeme opskrbljivanja kruhom, dolazi i Leo. Ima nas petero, a zato, što Joki želi naknadno proslaviti svoj rodendan, skratit ćemo put u Brodsko Vinogorje i autom ćemo za čas stići do početka našeg današnjeg planinarskog pothvata »Kod Križa«.

Putem Dra. Pilara uspinjemo se na bilo Brodskog Vinogorja, a sunce se penje nad oblake, koji su se skupili oko Save i Vučjak-gorja u Bosni, znak, da će nam dan biti lijep. Ostavljamo Vinograde, zalazimo u šumu, gdje nema više ni blata... Do raskršća za Vidovo brdo i Čotor izvor idemo markacijom, tada skrećemo putem na desno do stana za ovce nad Čotor izvorom. Ovdje je u 7 sati zajutrak, iza kojeg se putem pokraj starog glogovačkog groblja spuštamo u Diljsku dolinu, na glogovačku livadu, pa preko jednog rukava Glogovice potoka na cestu, preko mosta na cesti do kapelice na raskršću ceste Počravlje — Ruševa — Počravlje Glogovica. Snimasmo se kod ove, u Diljskoj dolini najmarkantnije točke, zatim polazimo dalje cestom spram Ruševa do prve peći za pečenje kreča, pokraj koje strmo na srt, kojim ćemo između sela Dubovik, koje nam je na desno dolje, i sela Slatinik, koje nam je na lijevo

dolje, spram sjevera, krčevinom, malom šumom, oranicama, pokraj vinograda Krpan u šumu do na bilo Dilj-gore. Sunce peče, nema ni oblačka na nebu, svi smo veseli, Mira jujuška, pjevamo i penjemo se polako gore. I ako Mira, ne držeći se poznatih 10 zapovjedi za planinare, često pita, je li to pravi put, ne vjerujući vodstvu harambaše Jokija, ipak dolazimo na srt Dilja, te skrećemo, usprkos Mirine sumnje, šumskom prosjekom, spram istoka — malo na prama dolje, na t. zv. Jezero Brdo, sedlo, sa kojeg ćemo opet spram sjevera desno pokraj šume — lijevo pokraj oranica do na Sovsko jezero.

Kraj samog jezera udarismo logor u 11 sati.

Mali odmor i čekanje na dolazak pastira, koji će nam sa izvora nad jezerom, donijeti vode. Kako tih pastira još nema, uzimamo vode s izvora na gornjem dijelu jezera, a Leo se napije toliko, da poslije ne može dobro ni ručati. Oko 12 sati naše drugarice pripravljaju ručak, koji svima, osim Lee, i te kako prija. Iza ručka Micika i Leo se odmaraju, Heinrich i harambaša Joki lože vatru za obligatnu tursku kavu, a Mira skače okolo, zadirkuje Heinricha i Jokia, te nagovara u međuvremenu nadošle pastirice, da joj pjevaju običajne pjesme iz kola. Ove se s početka nećaju, no za kratko vrijeme Mira može da pribilježi već nekoliko kitica.

Gospodine piši u novine,
Da su seke soljanačke lepe...
Savila se grana jorgovana,
Oko dvora mojih djeverova.
Gledala sam ispod ranih šljiva,
Gdje se lola suzama umiva.
Oj Marice, moja drugarice,
Druguj samnom, ne govori zamnom.
Tamburice drvo javorovo,
Diko moja, oko sokolovo.
Meni kažu, da ja nisam lipa,
Valjda nisam čorava i slipa.
Koja j' bolja, vatala ju bola!

Ljenčarimo na suncu, Leo i Micika dremuckaju, Heinrich i opet puši, a Joki srće svoju tursku i dimi iz neizbjježive lule.

Dva sata poslije podne — dogovaramo vrijeme polaska, da nas ne bi zatekao mrak u najguščem dijelu šume i odredujemo ga za pola tri, no unatoč toga produžujemo sa ljenčarenjem, jer je sunce tako ugodno. U to se Joki nešto pridigne i opazi, gdje neko dolazi, pa vikne: »Evo Jože!« Međutim se prevario, nije Joža jedini, koji se, svršivši rad, može odlučiti da dođe za drugovima, premda predmnijeva, da su već na povratku. Bili su naši izletnički drugovi, narednici Mrmolja i Tone Hitrec, neobično veseli, da su nas još zatekli na jezeru.

Nudimo ih jelom, ispitujemo, kada su pošli, i kako su išli, dajemo im mjesto, da se kraj nas na čebetima odmore. Naravno, da se i njih izvještava o važnom događaju: proslavi Jokievog rodendana. Prolazi vrijeme, treba misliti na povratak, već je i 3 sata. Micika i Mira obilaze jezero, a mi spremamo stvari, pa po njihovom dolasku ajde na povratak. Do sedla Jezero Brdo, gdje Mira, Heinrich, Leo i Tone, prerano zakreću u šumu, kojom produžuju unatoč Jokievog poziva, da se vrati za tih par metara. No stigla ih je kazna — zašli su u gustu šumu i šikaru tako, da su se izgrebli, a Tone je poderao i košulju.

Morali su ipak izići na prosjeku i požuriti za nama do puta, koji sa prosjeke skreće spram juga u šumu po pravom srtu, gdje su ih dočekali Micika, Joki i Kazimir Mrmolja. Istim putem, kojim smo došli, osim malih varijacija i jednog kratkog povratka zbog nepažnje, stižemo oko 5 sati do kapelice na cesti.

Sada preuzimaju vodstvo Mrmolja i Tome, koji su došli pokraj Sv. Petke, navodno kraćim i ljepšim putem. Prelazimo most i idemo preko cijele livade do šume. No kako se počeo hvatati mrak, izgleda da su pogriješili pravi ulaz — ili još bolje reći silaz iz šume k Sv. Petki, tako da dolazimo u dolinu Sv. Petke dosta na istoku, a tu je i usred ljeta močvarno i blatno. I opet mora harambaša da određuje smjer, kojim gazeći i preskakujući blato, onako u mraku, s jednom džepnom lampom, dolazimo do Sv. Petke, da se napijemo njene čudotvorne vode. Već je posvema mrak, moramo polako ići, jer je Leo ponešto umoran, a prvi put i hoda po mraku ovako kroz šumu mlade hrastovine, koja je dosta gusta. Popeli smo se na srt Brodskih Vinogorja, pod nama u dolini svjetli Brod i Bos. Brod. Sada imamo još spust vinogradskim putem do naše polazne točke, pokraj koje prolazimo do gostionice Milosavljević, drugog našeg društvenog lokala.

U zasebnoj sobi vadimo iz naprtnjača sve ostatke, koji se slasno i brzo troše. U najboljem smo raspoloženju: »Još jednu litru i sifon«... — slavimo Jokiev rođendan — kada čujemo našega Mišku, kako na ulazu u gostionu pita: »Nije li tko od naših ovdje?« Naravno da smo ga srdačno i bučno pozdravili i počastili s našom večerom. Poslije večere pjevamo, još malo plešemo i onda oko 9 sati krećemo kući u Brod.

Podružnica »Čaklovac« u Pakracu priredila je dne 3. veljače svoje »Veselo planinarsko veče«. To je najuspjelija zabava od svih dojakošnjih, koje je ta podružnica uopće priredila. Gđa. Grünwald, gg. Stantejsky i Rostocil razveseliše veliki broj posjetnika pjevanjem kuplea sa planinarskim sadržajem. Naša sestra planinarka gđa. Vjera Lazić napisala je za tu prigodu skeč »Pepa se spremala izlet«, prikazavši u njem ideju planinarstva i aludirajući u šaljivom tonu na prilike, koje vladaju među pakračkim planinarama. G. Zdenko Stantejsky izveo je svoju ulogu u tom skeču s odličnim uspjehom. Veselo raspoloženje te večeri proizveo je glavom predsjednik podružnice g. Svoboda, koji je zajedno sa šarmantnom gđom Wilder izveo tirolski ples u originalnim kostimima. I ova se točka programa morala na zahtjev posjetnika tri puta ponoviti. Na predlog g. dra. Markulina sakupljena je tom zgodom lijepa svotica za gradnju planinarskoga doma.

Podružnica »Čaklovac« tek mlađuje, a radom napreduje tako, da sa svih strana stiče priznanja, a to je i veliki posjet na toj zabavi dokazao. Za to je u prvom redu zaslужan agilni odbor podružnice, komu je na čelu predsjednik g. Svoboda. Društvo ima namjeru, da u što skorijem vremenu počne sa gradnjom planinarskog doma, a to bi u velike nasporilo razvitak planinarstva u našoj lijepoj Slavoniji, koju osim Slavonaca drugi slabo poznaju. Čist prihod zabave namijenjen je za gradnju planinarskoga doma.